

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
Katedra historie**

Bakalářská práce

**KAŠPAR MARIA ŠTERNBERK A JEHO PANSTVÍ
NA BŘEZINĚ**

Sandra Hejková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Mušková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, dne 16. dubna 2011

.....

Poděkování

Za pomoc při tvorbě této bakalářské práce děkuji vedoucí práce Mgr. Evě Muškové, Ph.D., pracovníkům Národního památkového ústavu v Plzni a také paní Aleně Kratochvílové z muzea v Radnicích, kteří mi vždy velmi ochotně poskytli nové informace.

Obsah

Úvod	7
1 Kašpar Maria Šternberk	10
2 Založení Národního muzea	19
2. 1 Šternberská knihovna z Březiny	23
3 Jáchym Šternberk	26
4 Panství Březina	29
4.1 Vrch Hradiště	29
4.2 Hrad Březina	31
4.2.1 Uspořádání hradu	33
4.2.2 Záchranné práce v letech 2000 – 2002	34
4.3 Zámek	35
4.4 Park	36
4.5 Kaple	37
4.6 Hrobka Šternberků ve Stupně	37
Závěr	39
Summary	40
Seznam použitých zdrojů a literatury	41
Seznam příloh	46
Přílohy	I - XI

Úvod

Předkládaná bakalářská práce se věnuje osobnosti Kašpara Marii Šternberka a jeho panství na Březině. Kašpar Maria Šternberk je velké jméno české vědy i historie, přesto je mnoha studentům i veřejnosti neznámé. Jedním z cílů této práce je tak přiblížit Šternberkův bohatý život, kterým se zabývám již v první kapitole této práce. Základním zdrojem pro poznání jeho života mi byl jeho vlastní životopis *Leben des Grafen Kaspar Sternberg von ihm selbst beschrieben*, který roku 1868 vydal František Palacký. Jeho paměti začínají mottem „*Plurimum interest, in quae quis tempora incidit*“¹, což znamená, že velmi záleží na tom, do jaké doby se kdo narodil. A život Kašpara Marii patří do doby velkých převratů na přelomu 18. a 19. století. Byla to doba Velké francouzské revoluce, osvícenství a národního uvědomování. Cílem této práce však není výklad těchto historických událostí, figurují zde pouze na pozadí k přiblížení Šternberkových životních situací.

Kašpar Maria Šternberk byl velice všestranný vědec. Zajímal se o botaniku, paleontologii, ale také o historii a archeologii. Jeho nejdůležitějším výzkumným pracím se věnuji také v první kapitole. V této práci jsem se však nesnažila obsáhnout všechny výzkumy a zájmy Kašpara Maria Šternberka, ale spíše zřehlednit jeho nejdůležitější aktivity tak, abych jeho osobnost přiblížila široké veřejnosti. Pro jeho snahu o vytvoření Národního muzea jsem vyčlenila samostatnou kapitolu, do které jsem začlenila i základní informace o Šternberské knihovně. Tu shromáždil Kašpar Maria Šternberk a po své smrti ji věnoval Národnímu muzeu.

Inspirací pro sepsání této práce mi byl zámek Březina a také hrobka, kterou nechal Kašpar Maria postavit na hřbitově ve vesnici Stupno. V blízkosti těchto vesnic vlastní má rodina chalupu, takže jsem s oběma budovami přicházela do styku již od útlého dětství. Zámek nechal vybudovat starší bratr Kašpara Marii Jáchym, jemuž jsem věnovala třetí kapitolu této práce.

V poslední kapitole se zabývám zámekem a jeho přilehlým parkem, ve kterém se nachází i původní hrad Březina ze 14. století a kaple. Dále jsem do této kapitoly zahrнула i popis šternberské hrobky ve Stupně.

¹ STERNBERG, Kašpar. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg von ihm selbst beschrieben*. Prag: F. Palacký, 1868, s. 1.

K poznání života Kašpara Šternberka existuje množství pramenů a literatury. Základním zdrojem informací jsou jeho již zmíněné vlastní biografie. Pro tuto práci jsem použila poslední verzi jeho biografie, kterou předal Františku Palackému, a ten ji po redakčních úpravách vydal tiskem v roce 1868.² Mezi další významné prameny patří Šternberkova četná korespondence s významnými evropskými vědci. Z této korespondence je velká část uložena v literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Zde jsem našla korespondenci například s C. Metternichem, Heyrovským, Puchmajerem, ale také nejvýznamnější s Goethem. Mezi hlavní cíle mé práce však nepatří zpracování Kašparovy korespondence, která by sama vydala na samostatné dílo, takže jsem jí jako zdroj pro svou práci nepoužila. Další záznamy nejen o Kašparově životě, ale i o životě dalších členů rodu Šternberků jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Praze ve fondu Rodinný archiv Šternberků. Prameny, týkající se obce Březina jsou uloženy ve fondu Velkostatek Radnice, který se nachází v pobožce Státního oblastního archivu Plzeň v Klášteře u Nepomuku. Informace o období, kdy na zámku Březina sídlilo lesnické učiliště, jsou uloženy ve Státním okresním archivu Rokycany ve fondu Střední odborné učiliště lesnické Březina. Jedná se především o korespondenci, účetní knihy a knihy žáků. Fotografie zámku a drobné písemnosti o něm jsou uloženy také v Rokycanech, a to ve fondu Místní národní výbor Březina. Pro svou práci jsem využila i evidenční listy, které se nacházejí na plzeňském pracovišti Národního památkového ústavu.

Co se týče vydané literatury, pak mi jako kvalitní zdroj informací posloužila monografie od pana PhDr. Jiřího Majera, CSc. nazvaná *Kašpar Šternberk*. Tato kniha shrnuje život Kašpara Šternberka velice důkladně a je velmi dobře členěna. Autor této osobnosti věnoval ještě jednu publikaci nazvanou stejně. Druhá publikace není tolik obsáhlá, jedná se spíše o průřez Šternberkovým životem. Dalším autorem věnujícím se osobnosti Šternberka je Josef Haubelt se svou publikací *Kašpar M. Šternberk, přírodovědec a geolog*. Autor se v této knize věnuje hlavně Šternberkovým vědeckým pracím. Spojením Šternberka s archeologií se v několika příspěvcích do sborníků zabývá archeolog Karel Sklenář.

Dalším kvalitním zdrojem jsou také dvě knihy *Národní museum a naše obrození*, jejichž autorem je Josef Hanuš. V těchto publikacích nalezneme informace o jednotlivých důležitých příslušnících české šlechty, kteří se podíleli na národním obrození a také o založení Vlasteneckého muzea v Čechách a jeho vývoji v prvních letech existence.

² V plném znění byla biografie vydána v roce 1909 Vladimírem Helekalem

O zámku a hradu na Březině nebyla vydána žádná odborná literatura. Nalezla jsem o nich pouze několik zmínek, například v encyklopedii *Hrady, zámky a tvrze Království českého* od Augusta Sedláčka. Informace o hradu jsou shrnuty v příspěvku *Hrad Březina* od L. Wettengla, který byl vydán pro Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka. Velice dobře je vývoj hradu popsán v rukopise *Příspěvky k dějinám okolí města Radnic* od Josefa Hyláka, který je uložen v radnickém muzeu.

1 Kašpar Maria Šternberk

Šternberkové patří k nejstarším panským rodům v Čechách. Podle legendy pocházejí od Kašpara, jednoho ze tří biblických králů, kteří se přišli poklonit narozenému Ježíšovi. Hvězda na erbu rodu je tedy betlémská.³ Tento rod se připomíná již ve 12. století, ovšem samotný rod Šternberků začíná Zdeslavem z Divišova, který nechal roku 1241 postavit hrad Český Šternberk, a od této doby používají členové rodiny přízvisko ze Šternberka. V této době začalo také dělení rodu do dvou linií, a to podle oblasti působení na linii českou a moravskou. Moravská linie započala Albertem ze Šternberka (1267 – 1298) a jeho syny se dále rozvětvila. Již v 16. století však tato linie vymřela po meči. Česká linie se rozdělila ještě na Holickou a Konopišťskou větev. Holická větev vymírá, stejně jako moravská linie, po meči roku 1712. Nejslavnější představitelé rodu Šternberků tak patří do větve Konopišťské, která dosud nevymřela. Její příslušníci se do českých dějin zapisovali v mnoha různých oblastech. František Palacký o nich prohlásil, že „*po celý věk lidský stávali v čele toho, cokoliv se podnikalo v Čechách ku podpoře vědy a umění.*“⁴ Nejvýznamnějším představitelem rodu Šternberků je zajisté Kašpar Maria Šternberk, jedna z předních osobností české a evropské vědy a zakladatel Národního muzea v Praze.

Kašpar Maria Šternberk (viz příloha č. 1) se narodil 6. ledna 1761 jako poslední, osmé dítě a třetí syn Janovi ze Šternberka⁵ a Anně Josefě hraběnce Kolovratové Krakovské. Kašpar pomýšlel po vzoru svého otce a bratrů Jana⁶ a Jáchyma⁷ na vojenskou dráhu. Narodil se však se slabším zdravím a rodina pro něj proto zvolila dráhu duchovní. Již v 11 letech mu papež Kliment XIV. udělil, na přímluvu císařovny Marie Terezie, kanovníckou prebendu v kapitule ve Freisingu a v Řezně.⁸

Mládí trávil Kašpar Maria v rodinném kruhu. V zimě pobývali v Praze a v letních měsících na panství v Oseku u Radnic nebo přímo v Radnicích. Od dětství byl velmi přísně

³ MAŠEK, Petr. Sternbergové – historie rodu. In KVAČEK, J. (ed.): *Kašpar M. hrabě Sternberk – přírodovědec a zakladatel Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 1998, ISBN 80 – 7036 – 047 – X, s. 39.

⁴ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha: AKROPOLIS, 1992. ISBN 80-901020-3-4, s. 157-158.

⁵ Jan Nepomuk, narozen roku 1713, si zvolil vojenskou dráhu. Účastnil se tureckých válek a tažení proti Prusům. Vojenské kariéry se musel vzdát po těžkém zranění hlavy, které utrpěl na polském území v bitvě u Striegau, kde bylo Rakousko poraženo Pruskem roku 1745. Poté se věnoval civilním službám, stal se královským územním hejtnanem, c. a k. tajným radou, komořím a zemským podkomořím královských věnných měst. Zemřel roku 1798.

⁶ Jan se narodil roku 1753, absolvoval právnická studia na pražské univerzitě a stal se úspěšným vojákem. Byl však také vášnivým vědcem a členem České královské společnosti nauk. Zemřel 12. února 1789 během vojenské služby v Mühlbachu v Sedmíhradsku po infekčním onemocnění.

⁷ Více o Jáchymu Šternberkovi v kapitole 3.

⁸ MAJER, Jiří. *Kašpar Šternberk*. Praha: Academia, 1997, ISBN 80 – 200 – 0605 – 2, s. 16 – 17.

vychován. Od otce dostával různé zákazy, například nesměl v zimních měsících nosit rukavice. Zúčastňoval se honů a jeho oblíbenou činností byla jízda na koni. Jeho zdraví se tím natolik upevnilo, že po celý život úspěšně odolával fyzické námaze. Na rozvoj jeho duševních schopností měla zase vliv jeho matka Anna Josefa, která byla na svou dobu velmi vzdělaná žena. Uměla mluvit i psát německy, francouzsky, italsky a anglicky.⁹ Kašpar Maria se naučil francouzsky, německy, latinsky a díky služebnictvu i česky. Co se jeho povahových rysů týče, měl neklidnou povahu, byl samostatný v úsudku, rychlý při rozhodování, neochotný přijímat cizí názory a podřizovat se příkazům. Vývoj Kašpara Šternberka ovlivnily i politické události doby. Především reformní atmosféra, kterou doba vlády Marie Terezie přinášela.¹⁰

V roce 1777 začal studovat filozofii na pražské univerzitě. Byl výborným studentem a studium ukončil úspěšně roku 1779. Na konci téhož roku opustil Prahu, aby pokračoval ve studiích teologie v Římě. Před odjezdem byl na audienci u císařovny Marie Terezie, která na něj velmi zapůsobila. Řekla totiž, že „vzdělání, které získá v Itálii, může použít i v jiném povolání, pokud nebude chtít být duchovním.“¹¹ Po audienci se vydal do bohosloveckého internátního učiliště Collegium germanicum v Římě. Studia zde úspěšně ukončil v roce 1782. Na přelomu let 1782 – 1783 se z Itálie vydal do Řezna, kde se uvolnilo místo kanovníka. Kanovníkem se však stát nemohl, protože ještě nedosáhl věku 24 let, a tak místo něj nastoupil starší kandidát. V Řezně zůstal a během devítiměsíční praxe se připravoval na další působení v této instituci. Poté se vrací do Čech, aby zde vyčkal, než dosáhne předepsaného věku pro převzetí místa kanovníka.¹² Když se v roce 1785 konečně dočkal předepsaného věku, byl uveden do řezenské kapituly. O rok později vstupuje do služeb řezenského biskupa jako dvorní a komorní rada a následně byl uveden také do kapituly ve Freisingu.¹³

V Řezně byla roku 1790 založena Botanická společnost. Kašpar Maria se o činnost společnosti začal zajímat hned od jejího vzniku, zatím však pouze jako amatér. Intenzivnější zájem přišel až pět let po jejím založení. V tomto období totiž začal Šternberk uvažovat o své další životní dráze, jak píše ve svých pamětech: „*Vyhlášení pruského separátního míru a opětovného dělení Polska znamenalo zlom ve vývoji mého života. Dosud jsem chtěl podle plánu docílit hodnosti říšského knížete a biskupa... Ohlasy*

⁹ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 2.

¹⁰ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 16 – 17.

¹¹ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 7.

¹² MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 21 - 22.

¹³ HANUŠ, Josef. *Národní museum a naše obrození I*. Praha: Národní museum, 1921, s. 183.

*revoluce, které se neomezily jen na Francii, ale šířily se i do Itálie, do samotného Říma a podél Rýna, a byly zaměřeny proti šlechtě a duchovenstvu... Všechny vyhlídky v mém stavu se zdály nejednoznačné. Přesto jsem nemohl tak dlouho živé naděje opustit okamžitě, předsevzal jsem si však méně žít pro venek a věnovat se vědám, které okrašlují každý stav a za všech životních okolností jsou užitečné. Jen jsem se ještě nemohl rozhodnout, kterému oboru bych se měl přednostně věnovat.*¹⁴

Nakonec si vybral právě botaniku. První léta po životním obratu studoval evropskou květenu. Roku 1800 byl přijat za řádného člena Botanické společnosti. Situace v Evropě na přelomu 18. a 19. století ale nedovolovala Šternberkovi zůstat stranou veřejného života. Roku 1802 došlo k odstoupení levého Porýní Francii a s ním i Mohuče, tradičního sídla kurfiřtství a metropolitního arcibiskupství. Bylo tedy třeba vytvořit nové správní centrum. Novým centrem se stalo Řezno a novým viceprezidentem řezenské vlády Šternberk. Jmenování Šternberka se záhy ukázalo jako dobré rozhodnutí. Šternberk okamžitě vytvořil kabinet ministrů a strukturu správních orgánů. Prosadil také několik návrhů ve prospěch vědy. Založil katedru botaniky na řezenském lyceu a lesnické učiliště.¹⁵ V této době si za hradbami města koupil pozemek, na kterém začal budovat dům. Stavba podle projektu Gianantonia Selvy byla zahájena v říjnu roku 1804.¹⁶ Při zahradním domu, budovaném v klasicistickém slohu, byla založena botanická zahrada, kde Šternberk pěstoval zvláštní druhy evropské květeny pro své botanické studium. Pro společenské návštěvy nechal vybudovat uprostřed domu velký salon kruhového půdorysu. V bočních křídlech domu se pak nacházely samostatné místnosti pro knihovnu a vědecké sbírky.¹⁷

Úřad viceprezidenta zastával Šternberk čtyři roky. Během tohoto období se mu diplomatickým jednáním, při korunovaci Napoleona na císaře, podařilo docílit uznání Dalberga¹⁸ za arcikancléře a primase Svaté říše římské. S novým arcikancléřem nastala nutnost jmenovat také jeho zástupce. Během jednání o obsazení tohoto místa se střetávaly zájmy Rakouska, Pruska a Bavorska. Především ale bylo nutné získat souhlas Francie. Tento úřad byl nabídnut Šternberkovi. Rakousko navrhovalo Lothara von Stadiona, bratra tehdejšího ministra financí, a kandidatura Šternberka tak byla v rozporu s rakouskými

¹⁴ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 43 - 44.

¹⁵ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 39 - 46.

¹⁶ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 62.

¹⁷ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 41.

¹⁸ Karl Theodor von Dalberg byl mohučský arcibiskup. Poté, co Napoleon zrušil arcibiskupství v Mohuči, získal jako kompenzaci knížectví v Aschaffenburgu, Regensburgu a hrabství Wetzlar. Po bitvě u Lipska abdikoval Dalberg na všechny své funkce a území kromě řezenského arcibiskupství. Zemřel v roce 1817.

zájmy. Šternberk byl v této době neustále sledován. S navržením Šternberka na úřad zástupce arcikancléře nebyla spokojena ani papežská kurie, které vadily především Šternberkovy reformní názory na církevní instituce. Nakonec toto místo získal kardinál Joseph Fesch, nevlastní strýc Napoleona. Na protest se Šternberk vzdal úřadu viceprezidenta řezenské vlády a rozhodl se přerušit své svazky s politickým děním. Po Napoleonově vítězství v bitvě u Slavkova se rozpadla Svatá říše Římská a pro Šternberka nastalo období, ve kterém se mohl plně věnovat vědeckým zájmům.¹⁹

V Řezně byla roku 1806 založena Akademie věd a Kašpar Maria se stal jejím prvním prezidentem. Pro činnost Akademie dal k dispozici svůj zahradní pavilon. V následujícím roce podnikal mnoho přírodovědných exkurzí. V tyrolských Alpách prováděl tepelná měření vodních toků a také mnoho meteorologických měření. Zabýval se i pokusy fyzikálními. Kromě vědeckého života se angažoval i v životě kulturním. Byl iniciátorem zřízení památníku Johanna Keplera,²⁰ který v Řezně roku 1630 zemřel. Keplerův pamětní pavilon byl umístěn v těsné blízkosti Šternberkovy zahrady.²¹

Dne 18. srpna 1808 náhle zemřel jeho bratr Jáchym a Kašpar Maria se musel ujmout rodinného dědictví, protože zůstal jako jediný žijící mužský člen rodiny.²² Šternberk dlouho váhal, zda má opustit Řezno, ale po zjištění škod, které způsobil rakousko – francouzský konflikt, při němž byla zničena jeho botanická zahrada, se rozhodl pro návrat do Čech.²³ Odchod mu usnadňovala také myšlenka, že se bude moci naplno věnovat vědecké práci. Nejdříve ale musel zajistit chod panství Radnice, které bylo tvořeno 12 vesnicemi²⁴ a jedním menším městem Radnice. Panství bylo převážně zemědělskou oblastí. Kromě zemědělství se zde provozovala i hornická činnost. Na šternberském majetku se totiž rozkládala radnická černouhelná pánev permokarbonského původu. Šternberské doly patřily mezi nejvýznamnější na Radnicku. Když se Kašpar Maria postaral o chod panství, začal s budováním botanické zahrady²⁵ při zámku Březina, aby mohl pokračovat ve výzkumech. Na zahradě postavil vytápěné skleníky a zřídil také anglický

¹⁹ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 42 - 46.

²⁰ Johannes Kepler se narodil roku 1571, byl německým astronomem, astrologem a matematikem. Několik let také působil v Praze a to na dvoře Rudolfa II. Formuloval dva ze tří Keplerových zákonů. Tyto zákony popisují pohyb planet kolem Slunce.

²¹ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 49 - 51.

²² V únoru roku 1789 zemřel jeho bratr Jan po infekčním onemocnění a o rok později i jeho matka.

²³ MAJER, Jiří. *Kašpar Šternberk*. Praha: Národní technické muzeum, 1994, ISBN 80 – 7037 – 034 – 3, s. 22.

²⁴ Panství bylo tvořeno vesnicemi Němčovice, Chomle, Liblín, Skomelno, Přivětice, Bezdílkov, Horní a Dolní Stupno, Všenice, Kříž, Darová a Vranovice. V těchto vesnicích žilo 730 rodin, asi 3000 obyvatel.

²⁵ Více o botanické zahradě na Březině pojednává kapitola 4.4.

park. Roku 1816 začal pracovat na *Pojednání o bylinářství v Čechách* (viz příloha č. 4).²⁶ Většinu svého času trávil na Březině, kterou opouštěl jen na zimní měsíce. Ty trávil ve svém bytě²⁷ v Praze na Malostranském náměstí. Zde se zúčastňoval jednání Královské učené společnosti nauk, jejímž čestným členem se stal roku 1813.²⁸

To byla také doba, kdy začal Šternberk více uvažovat o založení instituce k pěstování přírodních věd v Čechách. Společnost měla umožnit setkávání českých přírodovědců i se zahraničními. Tento nápad měl již za svého působení v Řezně, název České národní muzeum²⁹ poprvé použil roku 1810. Jeho plán uspíšily zprávy o snahách moravské šlechty založit muzeum v Brně.³⁰

V roce 1815 se Šternberk začal zabývat pravěkou květenou. V uhelných dolech na Radnicku, v žacléřské pánvi a v Podkrkonoší zahájil sběr fosilních rostlin. K oblasti paleobotaniky se dostal již dříve při návštěvě Paříže. Tehdy sepsal svůj první článek v tomto odvětví, který uveřejnil v Annálech pařížského přírodovědeckého muzea. V roce 1820 pak sepsal rozsáhlé dílo *Pokus o geologicko – botanické zpracování pravěké květeny*.³¹ Šternberk se neomezil jen na pravěké rostlinstvo, ale v muzejních listech *Verhandlungen* uveřejnil i stat' *Übersicht der in Böhmen dermalen bekannten Trilobiten*,³² kde se zabýval vývojem českých trilobitů. Ve studiu trilobitů pokračoval i nadále a sepsal o nich ještě další články.³³

Šternberkovou velkou zálibou bylo cestování. Nejvíce studijních cest podnikl ve dvacátých letech 19. století. Na začátku dvacátých let podnikal během svého lázeňského pobytu v Teplicích exkurze do Krušných hor. Později se během pobytu v Mariánských

²⁶ *Abhandlungen über die Pflanzenkunde in Böhmen* – pojednání o historii botaniky v Čechách, bylo vydáno jako dvousvazkové dílo v Rozpravách Královské učené společnosti nauk v letech 1817 – 1818, o rok později vyšlo v českém překladu od Antonína Puchmajera. Šternberk se v něm pokusil určit a terminologicky sjednotit názvy všech známých rostlin v Čechách.

²⁷ Šternberkův byt byl třípokojový a nacházel se v domě jeho bratrance Františka Šternberka. Byt těsně přiléhal ke Šternberskému paláci a Kašpar Maria měl umožněn přímý vstup do paláce.

²⁸ MAJER, Jiří. Kašpar M. hrabě Sternberg (1761 – 1838), jeho doba, život a dílo. In KVAČEK, J. (ed.): *Kašpar M. hrabě Sternberg – přírodovědec a zakladatel Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 1998, ISBN 80 – 7036 – 047 – X, s. 21 – 23.

²⁹ O založení Vlasteneckého muzea pojednává kapitola 2.

³⁰ MAJER, J. *Kašpar M. hrabě Sternberg (1761 – 1838), jeho doba, život a dílo*, s. 24.

³¹ *Versuch einer geognostisch - botanischen Darstellung der Flora der Vorwelt*. Ihned po vydání bylo přeloženo do francouzštiny. Jeho další pokračování vycházela až do roku 1838.

³² Stručný, ale přehledně psaný příspěvek, kde Šternberk upozorňuje na postmortální deformace korunůřů trilobitů.

³³ Více NĚMEJC, František. Základní myšlenka a význam práce Kašpara hraběte Šternberka v české paleobotanice. *Časopis Národního muzea*. Oddíl přírodovědný. 1939, roč. 113, s. 22 – 28.

Lázních seznámil s Johannem Wolfgangem Goethem³⁴ a společně zkoumali původ Komorní Hůrky u Františkových Lázní. Goethe navštívil Komorní Hůrku celkem dvanáctkrát a během těchto návštěv nasbíral velké množství vzorků hornin. O této lokalitě také napsal dvě odborná pojednání. Šternberk zde po Goethově smrti na jeho návrh nechal v letech 1834 – 1837 razit štolu, díky níž se podařilo nalézt přírodní čedičový kanál, a tak byl dokázán vulkanický původ Komorní Hůrky.³⁵ Dalším společným zájmem těchto dvou vědců byla meteorologie. Goethe ve Výmaru zřídil meteorologickou stanici a na tento podnět studoval Šternberk problém vzniku a tahu bouří v Čechách. Své poznatky shrnul do článku, který Goethe otiskl ve vědeckém revue *Zur Wissenschaft überhaupt*. Šternberk v následujících letech pokračoval v meteorologických měřeních a výsledky posílal Goethovi. Výmar a Březina tak patřily mezi první meteorologické stanice v Evropě.³⁶

Oba vědci se zajímali především o problém závislosti změn počasí na atmosférickém tlaku. Šternberka problém zaujal natolik, že měření tlaku současně s měřením denních a nočních teplot a srážek prováděl ještě několik let. Výsledky měření shrnul do přednášky, kterou přednesl na zasedání Botanické společnosti v Řezně. Dalším odvětvím, kde se zájmy obou vědců střetávají, je botanika. V korespondenci Šternberk informoval Goetha o svých pokusech pěstování na Březině.³⁷ Goethe dokonce propagoval německý časopis Muzea za hranicemi, když o něj začal upadat zájem. V berlínském vědeckém časopise o něm otiskl článek s kladným hodnocením.³⁸

V roce 1823 strávil Kašpar Šternberk několik měsíců studiem slezských černouhelných ložisek, vápencových útvarů v okolí Krakova a solných formací ve Wieliczce a Bochni. Chtěl totiž podrobněji poznat geologické poměry, ve kterých se vyskytuje rostlinstvo různých vegetačních období. Následně také delší dobu pobýval ve Vídni, kde se zajímal o botanické sbírky připravovaného muzea Brasiliæna a později navštívil několik botanických zahrad a přírodovědných sbírek. Podnikl také čtyřměsíční cestu po německých zemích a procestoval i několik zemí rakouských a Bavorsko. Při těchto svých cestách se

³⁴ Johann Wolfgang von Goethe byl německý básník, přírodovědec a politik narozený roku 1749. Velmi se zajímal o mineralogii, botaniku a geologii. Jeho sbírka minerálů a zkamenělin je uložena ve výmarském muzeu. Sepsal také několik botanických prací, které se týkaly morfologie rostlin a metamorfózy jejich orgánů. Goethe zemřel roku 1832.

³⁵ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 108 – 109.

³⁶ MAJER, Jiří. Přátelství Kašpara Šternberka a Johanna Wolfganga Goetha. In *Minulostí západočeského kraje XXVII*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1991. ISBN 80 – 7088 – 061 – 9, s. 98

³⁷ Tamtéž.

³⁸ HOFMAN, Karel. Jáchym a Kašpar Šternberkové. In *Sborník Okresního muzea v Rokycanech*, Rokycany: Okresní muzeum v Rokycanech, 1988, s. 22.

Šternberk seznámil s řadou předních evropských přírodovědců, se kterými udržoval kontakty prostřednictvím korespondence.³⁹

K další Šternberkově vědecké činnosti patřila snaha o mezinárodní odbornou spolupráci. Nejprve uveřejnil výzvu na pořádání pravidelných přírodovědných kongresů a první zasedání se uskutečnilo roku 1822 v Lipsku. Tohoto zasedání se zúčastnilo tehdy jen 30 vědců. Kongresy ale pokračovaly a počet zúčastněných rostl. Šternberk se na nich podílel buď osobní účastí, nebo alespoň zasláním referátu. I přes nepříznivé vztahy mezi Rakouskem a Pruskem se Šternberkovi podařilo uspořádat kongresy i v hlavních městech těchto zemí. Ve dnech 18. – 26. září 1837 se konal kongres, v pořadí již patnáctý, také v Praze. Kongres byl zahájen Šternberkovým proslavem a měly na něm být představeny také výsledky Muzea. Kongresu se účastnilo 495 přírodovědců⁴⁰ a znamenal uznání Prahy jako významného vědeckého centra.⁴¹

Kašpar Maria Šternberk také s velkým zájmem sledoval proces průmyslové revoluce a na svém radnickém panství pak ověřoval nové metody. K nim patřily například intenzifikace těžebních prací v dolech v černouhelné břasko – radnické pánvi, zkoušky využití uhlí pro různé účely a technologické změny v železářském provozu v Darové. Šternberk byl přijat za člena Vlastenecko hospodářské společnosti⁴² a dokonce zvolen jejím prezidentem, kterým zůstal po zbytek svého života. Ve funkci prezidenta docílil, že se instituce stala vrcholným poradním orgánem zemské vlády během řešení agrárních problémů. V roce 1832 prosadil vydávání lidové čítanky pro rolníky a následně vypracoval návrh na koncepci rozvoje českého zemědělství a také projekt na zlepšení lesního hospodářství. Jako prezident také zahájil první výstavu ovcí, hovězího dobytka a hospodářských strojů v Čechách. Tyto výstavy se poté konaly pravidelně.⁴³

Kromě Vlastenecko hospodářské společnosti působil Šternberk i v Jednotě k povzbuzení průmyslu v Čechách.⁴⁴ Na základě návrhu Kašpara Šternberka začala

³⁹ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*. Praha: Národní technické muzeum, s. 28 - 29.

⁴⁰ Mezi nimi byli četní delegáti z Anglie, Francie, Itálie, Německa, Dánska, Finska, Norska, Ruska a ze zemí rakouské monarchie.

⁴¹ MAJER, J. *Kašpar M. hrabě Sternberg (1761 – 1838), jeho doba, život a dílo*, s. 28 – 30.

⁴² Vlastenecko hospodářská společnost byla založena r. 1767 a jejím úkolem bylo povýšení úrovně zemědělství v Čechách. Povinností člena společnosti bylo podávat zprávy o průběhu zemědělského podnikání ze svého regionu. Mezi její řádné členy patřili např. astronom Alois David, F. J. Gerstner nebo bratři Preslové. Společnost byla rozpuštěna roku 1872 a její činnost převzala nově vytvořená Zemská zemědělská rada pro Čechy.

⁴³ MAJER, J. *Kašpar M. hrabě Sternberg (1761 – 1838), jeho doba, život a dílo*. s. 31.

⁴⁴ Jednota k povzbuzení průmyslu v Čechách byla založena roku 1833 a měla podporovat industrializaci českých zemí. Umožňovala vědecky kvalifikovaným technikům zahraniční stáže. Jejimi členy byli např. F. L. Rieger, A. P. Trojan, K. H. Borovský.

Jednota vydávat kromě německy psaného časopisu i česky psaný Časopis technologický k povzbuzení průmyslu v Čechách. Redaktorem tohoto časopisu se stal J. S. Presl.⁴⁵

Šternberk se také podílel na řešení komunikačních záležitostí. Dolování uhlí v radnické pánvi šlo velmi dobře, ale nastaly potíže s odbytem. Šternberk proto podal dvorské kanceláři ve Vídni žádost o privilegium na stavbu koňské dráhy z Prahy do Plzně. Žádost byla schválena a byla založena akciová společnost pro vybudování koněspřežné železnice z Prahy do Plzně. Šternberk tuto společnost řídil jako její prezident. Členy společnosti byli i Metternich a F. J. Gerstner. Do roku 1833 byla vybudována dráha jen z Prahy do Lán a pro nedostatek financí se dále nepokračovalo. Železnice, již ne koňská, byla nakonec dokončena až roku 1862 jako Západní dráha a spojila České země s Německem.⁴⁶

V Radnicích také Šternberk pomáhal Puchmajerovi vést jednání o povolení čtenářské společnosti. Ta vznikla 28. září 1818 jako první společnost svého druhu v Čechách. Puchmajer se na oplátku zavazuje k pravidelnému ročnímu příspěvku do Muzea. Členem Muzea se čtenářská společnost v Radnicích stala v roce 1823.⁴⁷

Během roku 1829 podal Kašpar Šternberk českému zemskému sněmu memorandum, ve kterém poukazoval na nedostatky českého hornictví a potřebu zřízení báňského učiliště. Šternberk měl o chodu učiliště již jasnou představu, a tak byl pověřen vypracováním programu výuky báňských věd. Ve svém programu rozdělil výuku do dvou kategorií, a to pro střední technické kádry a pro inženýry. Báňská akademie v Příbrami byla zřízena až roku 1849, ale Šternberkem vytvořený program měl při jejím založení velký vliv.⁴⁸

Ani v posledních letech svého života nepřestával Šternberk cestovat. Navštívil panství v maďarské Šoproni, kde studoval střídavé hospodářství. Po návratu o něm podal zprávu v časopise Vlastenecké hospodářské společnosti. Zúčastnil se také přírodovědeckého kongresu ve Vratislavi a později i kongresu ve Stuttgartu, kde byl zvolen prezidentem botanické a geologické sekce. V roce 1834 se Šternberk zúčastnil zasedání Botanické společnosti v Řezně a o rok později navštívil Vídeň, kde byl zvolen prezidentem pro výstavu květin. Vídeň navštívil po dvou letech ještě jednou a to proto, aby se na přání císařského dvora vyslovil k uspořádání císařského přírodovědeckého kabinetu. Z Vídně se

⁴⁵ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 153 - 156.

⁴⁶ HOFMAN, K. *Jáchym a Kašpar Šternberkové*, s. 22 - 23.

⁴⁷ Tamtéž, s. 14 - 15.

⁴⁸ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 158 - 161.

Šternberk vrátil do Čech, kde se zúčastnil korunovace císaře Ferdinanda na českého krále.⁴⁹

V roce 1837 provedl poslední úpravy svých pamětí a o rok později se naposledy zúčastnil shromáždění Společnosti Vlasteneckého muzea v Praze, kde vzhledem ke svému zhoršujícímu se zraku již nemohl přednést výroční správu, a tak ji přednesl jednatel společnosti Josef hrabě Nostic. Na 15. prosince 1838 sezval Šternberk své přátele na tradiční hon na Březině. O tři dny později ho postihla mozková příhoda a 20. prosince 1838 Kašpar Maria Šternberk zemřel (Úmrtní pokoj Kašpara Šternberka viz příloha č. 5). Pohřeb se konal 23. prosince za mnohatisícové účasti. Šternberk byl pohřben do hrobky,⁵⁰ kterou nechal ve Stupně vybudovat, a podle jeho přání mu do rakve byla uložena dvě geologická kladívka a několik květin. O stěnu hrobky byl opřen fosilní kmen pravěkého stromu.⁵¹

⁴⁹ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 177 – 182.

⁵⁰ Více o hrobce v kapitole 4.6.

⁵¹ MAJER, J. *Kašpar M. hrabě Sternberg (1761 – 1838), jeho doba, život a dílo*, s. 34 – 36.

2 Založení Národního muzea

Myšlenka založení Národního muzea v Čechách nabyla na aktuálnosti po otevření muzea Joannea ve Štýrském Hradci.⁵² Roku 1814 Joanneum navštívil Kašpar Maria Šternberk, ale nebyl jím příliš nadšen. Začal tedy formovat svoji koncepci muzea. V této době vrcholil v Evropě boje s Napoleonem a není tak vhodná doba na založení muzea.⁵³

Nový podnět přišel na přelomu let 1815 a 1816, kdy se projevíly snahy moravské šlechty o založení muzea v Brně. V Praze byla vytvořena přípravná skupina lidí, kteří projevíli zájem o založení muzea. Do této skupiny mimo Kašpara Šternberka patřili také František Klebelsberg, František Šternberk – Manderscheid⁵⁴ a František Antonín Kolovrat. Tyto roky sebou ale přinesly také velkou neúrodu a hladomor. Ke zmírnění hladomoru byla vytvořena soukromá společnost pro podporu chudých. Společnost byla úspěšná a vybrala přes 460 000 zlatých k nákupu obilí, jenže rok 1817 přinesl výbornou úrodu a peněz již nebylo potřeba na původní účel. Bratrance Šternberky tedy napadlo využít peníze na jiný obecně prospěšný účel, a to založení muzea.⁵⁵

Nezávisle na skupině okolo Šternberků začala od roku 1817 pracovat na plánu muzea také skupina Josefa Jungmanna, se kterým spolupracoval Jan Svatoopluk Presl a hrabě Bedřich Berchtold. I Jungmannova skupina vycházela z Joannea, ale jejich představa muzea vznikla z potřeby pěstovat vědu českým jazykem. Plán nazvaný heslem *Příklady táhnou*, měl oproti plánu vysoké šlechty velkou slabinu. Byl zcela nekonkrétní v otázkách jak získat peníze a sbírky a tím se stal nereálným.⁵⁶

Na podnět Kašpara Šternberka vypracoval dne 2. dubna 1818 František Klebelsberg plán Národního muzea v Čechách. V tomto plánu navrhoval, aby svolání k založení vydal nejvyšší purkrabí hrabě Kolovrat. Po Kolovratově souhlasu vydali Šternberk s Klebelsbergem text s názvem *An die vaterländischen Freude der Wissenschaften*. Tento text schválil Kolovrat dne 15. dubna 1818. Schválení bylo úvodním aktem založení Národního muzea. Dalším aktem bylo prohlášení o prvních darech slíbených muzeu.

⁵² Joanneum bylo založeno roku 1811. Název Joanneum získalo po svém zakladateli, arcivévodovi Janovi. Stanovy muzea sepsal rakouský historikograf Josef Hormayer.

⁵³ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 78.

⁵⁴ Hrabě František Šternberk z Manderscheidu, nejvyšší komoří Českého království a majitel panství Častolovice a Zásmuky, se narodil v Praze r. 1763. Byl bratrancem Kašpara Marii, velkým nadšencem pro vědy, zejména historii a umění a čestným členem Královské České společnosti nauk. Byl také zakladatelem numismatické sbírky Národního muzea.

⁵⁵ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*. Praha: Paseka, 2001, ISBN 80 – 7185 – 399 – 2, s. 60 – 61.

⁵⁶ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození II*. Praha: Zemský správní výbor v Čechách, 1923, s. 27 – 29.

Nejvyšší purkrabí hrabě Kolovrat a hrabě Hartman slíbili muzeu své značné sbírky nerostů. Kašpar Šternberk slíbil taktéž sbírku nerostů, ale nejen svou nýbrž i bratrovu a další zakoupenou od Lindackera. Kromě toho slíbil Šternberk i svůj herbář a později i knihovnu⁵⁷ přírodovědných děl. Zároveň byly ohlášeny i první peněžní dary.⁵⁸

Přisun darů do muzea byl tak velký, že na Šternberkovo doporučení byli pro jejich evidování již roku 1819 přijati první dva zaměstnanci – Václav Hanka⁵⁹ a František Xaver Maxmilián Zippe.⁶⁰ Kromě nich s muzeem spolupracovali také dobrovolníci, kterým se říkalo sběratelé. Ti měli za úkol sbírat peněžní částky, staré knihy, opisy listin či zkameněliny, mince, atd. Sběratelů bylo zhruba čtyřicet a tvořili je především duchovní, učitelé a úředníci. Byli vybíráni tak, aby jejich činnost pokryla určitý kraj. Z řad sběratelů vynikli především Josef Vojtěch Sedláček z Plzně a Josef Liboslav Ziegler z Hradce Králové.⁶¹

Ze zásad muzea byla zklamána skupina kolem Jungmanna. Zklamání přineslo to, že ústav nebude sloužit výlučně českým vlasteneckým účelům. Jungmann si dokonce vyžádal audienci u Kolovrata, ve které se mu pokusil přiblížit orientaci instituce k národnímu programu. Kolovrat Jungmanna diplomaticky ukonejšil a Jungmann alespoň přeložil svolání k založení muzea do češtiny. Poté, co byla jednací řečí muzea roku 1820 ustanovena němčina, ochladl u českých vlastenců zájem o činnost muzea.⁶²

V podmínkách, které v té době panovaly v habsburské monarchii, musela být iniciativa na založení muzea schválena také ve Vídni. Rakouský císař František I. nechal na své rozhodnutí čekat téměř dva roky. Teprve 11. června 1820 vyslovil svůj souhlas s tím, že k nejvyššímu souhlasu budou předloženy stanovy muzea. Stanovy byly tedy vypracovány a odeslány do Vídně. Opět se čekalo dva roky, než došlo ke schválení. Poté se svolalo valné shromáždění Společnosti vlasteneckého muzeum v Čechách, které jako prvního prezidenta zvolilo 23. prosince 1822 Kašpara Šternberka. Dalším krokem byla volba správního výboru. Podle stanov Muzea mělo být členů výboru osm. Zvoleni byli čtyři šlechtici a čtyři vědci. Mezi zvolené šlechtice patřili František Šternberk – Manderscheid, Jiří Buquoy, Jan

⁵⁷ Více o šternberské knihovně v kapitole 2.1.

⁵⁸ HANUŠ, J. *Národní muzeum a naše obrození II*, s. 34 – 35.

⁵⁹ Václav Hanka byl oblíbeným žákem Dobrovského, který si cenil jeho znalostí slovanských jazyků. Do dějin se zapsal „objevením“ Rukopisu královédvorského v roce 1817. V roce 1823 získal místo knihovníka pro Vlastenecké muzeum. Ke svěšeným památkám však neprojevoval úctu, naopak je poškozoval. Do vzácných středověkých rukopisů například vpisoval své přídavky.

⁶⁰ František Xaver Maxmilián Zippe pocházel ze severních Čech, studoval na pražské polytechnice a před odchodem do muzea tam působil jako asistent. Stal se významným geologem a mineralogem.

⁶¹ SKLENÁŘ, K. *Obraz vlasti*, s. 82 – 86.

⁶² MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 80.

Karel Kolovrat – Krakovský a kníže August Longin Lobkovic. Z řad vědců obdrželi nejvíce hlasů Josef Dobrovský, Maxmilián Millauer⁶³, František Josef Gerstner⁶⁴ a Josef Johann Steinmann⁶⁵. Společnost tedy oficiálně zahájila svou činnost, jejímž výsledkem bylo budování Vlasteneckého muzea.⁶⁶

Problémy nastaly již na samém začátku založení Muzea a to s budovou. Nejdříve byl na jeden rok pronajat refektář minoritského kláštera u kostela sv. Jakuba na Starém Městě. Po vypršení roční smlouvy se sbírky stěhovaly především do bytu profesora Steinmanna a do paláce Františka Hartiga na Malostranském náměstí. V únoru roku 1821 se rozhodlo, že Muzeum zakoupí soukromý dům a přestaví jej. Nenašla se ale žádná vhodná nabídka. Jako budovu pro nově vznikající muzeum si nakonec Šternberk prosadil Šternberský palác⁶⁷ na Hradčanech. Dne 1. května 1824 byly muzejní sbírky v celém přízemí Šternberského paláce a v 12 místnostech prvního patra slavnostně zpřístupněny veřejnosti.⁶⁸ Úpravy budovy ale pokračovaly i nadále. Instalační práce byly dokončeny teprve roku 1834. Později byl vydán tištěný *Program určených a vystavených sbírek Českého musea*. Podle tohoto programu byly sbírky rozčleněny do osmi tematických celků:

1. Geologicko – topografická sbírka, uspořádaná podle jednotlivých krajů
2. Mineralogická sbírka s oddělením českých nerostů
3. Zoologická sbírka s oddělením českých zvířat
4. Paleobotanická a paleozoologická sbírka
5. Sbírka vzorků černého, hnědého uhlí a soli
6. Botanická sbírka tvořená herbáři a kolekcemi semen
7. Archeologické a etnografické sbírky (zatím velmi neúplné)
8. Oddělení knihovny a kabinetem mincí a pečetí⁶⁹

Významným doplňkem činnosti výboru muzea byla také jeho publikační činnost, ke které ho vedl vzor podobných ústavů v zahraničí. Již 30. června 1818 se prozatímní ředitelstvo rozhodlo vydat jménem a nákladem Vlasteneckého muzea *Topografický plán Prahy*, který od roku 1811 připravoval Josef Jüttner. Kašpar Šternberk neměl na jeho

⁶³ Maxmilián Millauer byl původně cisterciák z Vyššího Brodu. V době svého zvolení působil jako profesor teologie.

⁶⁴ František Josef Gerstner byl matematik, národohospodář a ředitel pražské polytechniky.

⁶⁵ Josef Johann Steinmann byl botanikem a chemikem, působil na pražské polytechnice.

⁶⁶ HAUBELT, Josef. Kašpar Šternberk a založení Národního muzea. *Přednášky z XXXII. běhu letní školy slovanských studií*. Praha: Univerzita Karlova, 1992, s. 127.

⁶⁷ Šternberský palác je vrcholně barokní stavba z počátku 18. století. Nechal ho postavit Václav Vojtěch ze Šternberka.

⁶⁸ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 86 - 87.

⁶⁹ Tamtéž, s. 134 – 135.

vydání žádný podíl a tímto plánem nebyl nadšený, i když uznával jeho důkladnost. Neočekával však od plánu velký finanční výsledek, navíc se mu Jüttnerovy nároky zdály přehnanými. Josef Jüttner přenechal muzeu svou práci za peněžní odměnu, která byla vyměřena na 1500 zlatých. Dílo vyšlo roku 1820 pod názvem *Grundrisz der Stadt Prag von k.k. Hauptmann Joseph Jüttner*. Šternberkova nedůvěra ve výdělečnost plánu se naplnila. Do roku 1821 nebylo prodáno ani tolik, aby byly uhrazeny alespoň úroky nákladu.⁷⁰

V roce 1819 se zatímní výbor usnesl vydat nákladem muzea ruskou mluvnici Antonína Jaroslava Puchmajera, zřejmě na doporučení Dobrovského. Ten měl také dohled nad tiskem, se kterým nastaly problémy. Pražská tiskárna nebyla zařízena pro tisk ruské abecedy, a tak abecedu napsal ručně Josef Linda. Dílo vyšlo v srpnu 1820 a muzeum tím získalo velké zásluhy, protože se jednalo o první ruskou mluvnici založenou na přísnějších vědeckých základech.⁷¹

Další zásluhy získalo muzeum také zachráněním, vystavením a vydáním pozůstalosti vlastence Tadeáše Hänkeho.⁷² Na tomto skutku se opět podílel Kašpar Šternberk, který se o Hänkeho odkaz velice zajímal. Šternberk sám ze svých nákladů zakoupil sbírku a zaplatil i dovoz do Čech. Zasloužil se také o vydání Hänkeho herbáře nákladem muzea. Bohužel odbyt opět nebyl tak velký, jak se očekávalo, a tak bylo zpracováno pouze pět dílů.⁷³

Vlastenecké muzeum v Čechách vydávalo od roku 1823 německy psané *Verhandlungen der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen*, které vycházely paralelně v českém překladu jako *Jednání Společnosti vlasteneckého muzeum v Čechách*. Překlad, který obstaral Václav Hanka, byl ale velmi špatný a pohoršoval nejen české čtenáře, ale i samotného Kašpara Šternberka. Jednání obsahovala výroční jednatelské zprávy, řeči prezidenta, výtahy z protokolů valného shromáždění, důležité řády a pravidla někdy i listiny, seznamy členů. V přílohách pak byly otisknuty i drobné historické památky, které pocházely z muzejních sbírek a krátké přírodovědné nebo historické vědecké články.⁷⁴ V roce 1825 pak vznikl plán přeměnit tato *Jednání* na vědecké časopisy. Návrhy pro jednání na politických úřadech v Praze i ve Vídni vypracovával z pověření Šternberka

⁷⁰ HANUŠ, J. *Národní muzeum a naše obrození II*, s. 106 – 107.

⁷¹ Tamtéž, s. 107 – 108.

⁷² Tadeáš Hänke se narodil roku 1761. Byl přírodovědcem a cestovatelem. Zúčastnil se španělské vědecké výpravy do Jižní Ameriky. Procestoval Qatemu, Mexiko i Kalifornii. Dále také Guam, Mariany, Filipíny, část Austrálie a Nového Zélandu, Tongu a Tahiti.

⁷³ HANUŠ, J. *Národní muzeum a naše obrození II*, s. 108 – 112.

⁷⁴ Tamtéž, s. 222 – 224.

František Palacký. O prosazení se však postaral sám Šternberk a v roce 1827 začaly vycházet *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* a *Časopis společnosti vlasteneckého muzeum v Čechách*, dnešní *Časopis Národního muzea*. Německý časopis po šesti letech pro nezájem německé inteligence zanikl a znovu bylo obnoveno vydávání *Verhandlungen*. Naopak českému čtvrtletníku se dařilo dobře a od roku 1831 začal vycházet pod názvem *Časopis Českého Musea*. Šternberk prosadil Palackého za redaktora muzejních časopisů a postaral se také o to, aby se Palacký stal královským českým dějepiscem. Začátky nejvýznamnějšího díla od Palackého *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* se tak rodily po záštitou Kašpara Šternberka.⁷⁵

Během Šternberkova prezidentství neustále rostly sbírky, především přírodovědecké. Šternberk realizoval nákupy přírodnin od různých evropských cestovatelů a předával je do sbírek muzea. Podílel se také na výrazném pokroku v obrozeneckém procesu, protože v roce 1830 byl při muzejní společnosti ustanoven Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české a byla zřízena Matice česká. Ta měla fungovat jako finanční orgán, měla opatřovat prostředky z dobrovolných sbírek na vydávání českých knih.⁷⁶

Kašpar Maria Šternberk zůstal prezidentem společnosti i muzea až do své smrti v roce 1838. Na muzeum nezapomněl ani ve své závěti. Odkázal mu svou sbírku nerostů, vydané i nevydané práce a vědeckou korespondenci. Muzeu také slíbil pravidelné roční dotace 200 zlatých, které měl vyplácet Zdeněk Šternberk, jeho dědic.⁷⁷

2. 1 Šternberská knihovna z Březiny

Knihovna ze zámku Březina zaujímá přední místo mezi knihovnami, které shromáždila hrabata ze Šternberku. Základem této knihovny se stala sbírka Anny Josefy, matky Kašpara Šternberka. Jedná se o knihy převážně z 18. století a to zejména o francouzskou memoárovou literaturu, německou beletrii, tištěnou korespondenci, místy i historickou a filozofickou literaturu, anglickou nebo italskou zábavnou literaturu. Menší skupinu knih

⁷⁵ HAUBELT, J. *Kašpar Šternberk a založení Národního muzea*, s. 134.

⁷⁶ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 138.

⁷⁷ Tamtéž, s. 194.

uschoval i Jan Nepomuk, otec Kašpara Šternberka. Jedná se o literaturu z poloviny 18. století, především francouzskou historickou a německé encyklopedie.⁷⁸

Knihovna původně obsahovala 8 000 – 10 000 děl. Přes 4 000 svazků věnoval Šternberk roku 1822 Vlasteneckému muzeu. Zbývající část byla rozdělena na 20 tématických celků:

1. Encyklopedická díla v oboru přírodních věd
2. Obecná díla z různých vědních oborů, literatury, filozofie a dějin
3. Lingvistická díla
4. Klasická řecká a římská literatura v originálech i překladech
5. Novější krásná literatura
6. Archeologie a novější umění
7. Hudba
8. Dějiny věd, životopisy učenců a bibliografická díla
9. Dějiny národů a států
10. Pomocné vědy historické spolu s oddílem cestopisů
11. Státovědy, politické vědy
12. Filozofická díla obecného charakteru
13. Teoretická a aplikovaná matematika
14. Astronomie a literatura obecného přírodovědeckého zaměření
15. Přírodovědecké disciplíny – botanická a zoologická díla, mineralogie, geologie
16. Teoretické a praktické lékařství
17. Teologie a církevní dějiny
18. Právní věda
19. Vzácné tisky
20. Vlastenecké dějiny a různá literární díla⁷⁹

Knihovna ze zámku Březina obsahuje celkem 5893 svazků, z toho 27 rukopisů, 51 tisků z 16. století a 3466 starých tisků. Nalezneme zde díla od Jana Doubravia i Václava Hájka z Libočan. Objevuje se zde také velké množství vlastních prací Kašpara Marii a jeho bratra Jáchyma ze Šternberka. Většina knih je psána německy, následuje francouzština a

⁷⁸ HOLMAN, Pavel; MAŠEK, Petr. Zámecká knihovna hrabat ze Sternbergu ze zámku Březina. In *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*. Sv. 11/1994. Praha: NK ČR, 1999, s. 180 – 181.

⁷⁹ MAJER, J. *Kašpar Šternberk*, s. 62 - 63.

čeština.⁸⁰ Mezi nejčennější díla této knihovny patří dvě díla od J. W. Goetha, která osobně věnoval Kašparu Šternberkovi a doplnil je rukopisnými básněmi.⁸¹

Knihovna byla na několik let umístěna v Muzeu dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech a poté v radnickém muzeu, kde byla zpřístupňována veřejnosti. Současný dědic Šternberků, Zdeněk Šternberk, si ji však vyžádal nazpět a umístil do svého sídla na Českém Šternberku.

⁸⁰ HOLMAN, P.; MAŠEK, P. *Zámecká knihovna hrabat ze Sternbergu ze zámku Březina*, s. 182 – 183.

⁸¹ MAŠEK, Petr. *Zámecké knihovny západních Čech*. In *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka*, č. 15, Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, 2003, s. 45.

3 Jáchym Šternberk

Jáchym Šternberk se narodil 14. srpna 1755 jako prostřední syn Jana ze Šternberka a Anny Josefy hraběnky Kolovratové Krakovské. Jáchym byl vychováván Františkem Josefem Pelclem⁸² a v mládí sloužil jako důstojník v císařském vojsku generála Laudona. Vojenskou dráhu opustil jako třicetiletý a začal se věnovat vědě. Již od mládí se zabýval astronomií, meteorologií a zejména mineralogií a chemií. V Darové⁸³ založil roku 1784 železářskou manufakturu, ve které se nacházela dřevouhelná vysoká pec, a na základě zkušeností, které v ní získal, vydal roku 1795 v Praze knihu *Pokus o výhodné tavení surového železa*. Další své vědecké práce otiskoval v odborných sbornících. Byl členem učených společností v Praze, Berlíně a v Řezně.⁸⁴

V září roku 1790 přicestoval do Prahy Francouz Jean Pierre Blanchard a na 31. října naplánoval let horkovzdušným balónem. Letu se účastnil i Jáchym Šternberk, vybaven barometry a teploměry. Jáchym také popsal průběh prvního pilotovaného letu u nás. Start proběhl v Královské oboře⁸⁵ a balón neměl klasický koš, jaký známe dnes, ale jakýsi ochoz kolem spodní zúžené části obalu. Ústím ve středu ochozu se plnil horkým vzduchem. Zde se také nacházela houba nasáklá lihem. Její plamen pak ohříval náplň a udržoval nosnou sílu. Na vzlet se přišly podívat davy Pražanů a balón vzlétl za střelby z moždířů. Během letu se balón dostal do silné turbulence, při které z něj vypadla řada přístrojů. Poté se dostal do stoupavého teplého proudu, takže nezadržitelně mířil výše. Uhašení lihového plamene nepomohlo a tak se Blanchard rozhodl proříznout obal, což způsobilo prudké klesání. Balón nakonec přistál v Bubenci. Jáchym Šternberk si při přistání rozbil hlavu, ale už večer tento let popisoval společnosti učených přátel. Balón se pohyboval ve výšce 1700 metrů a let trval asi hodinu.⁸⁶

Rovněž roku 1790 byl Jáchym zvolen řádným členem Společnosti nauk, do které přispíval články a také peněžitými dary. O rok později předvedl před králem Leopoldem II. pokus spalování diamantu v kyslíku.⁸⁷

⁸² František Martin Pelcl byl český spisovatel, historik a filolog žijící v letech 1734 – 1801. V roce 1793 se stal prvním profesorem češtiny na nově vzniklé katedře české řeči a literatury na pražské univerzitě.

⁸³ Darová je vesnice v okrese Rokycany. Nachází se asi 8,6 km od Březiny.

⁸⁴ HOFMAN, K. *Jáchym a Kašpar Šternberkové*, s. 6.

⁸⁵ Dnešní Stromovka.

⁸⁶ VÁCLAVÍK, J. *Jáchym Šternberk – průkopník balonového létání v Čechách* [online]. 10.8.2010 [cit. 2012 - 01-25]. Dostupné z www: <<http://e-castolovice.cz/zajimavosti/52-jachym-sternberkprukopnik-balonoveho-letani-v-cechach.html>>

⁸⁷ HANUŠ, J. *Národní museum a naše obrození*, s. 179.

Šternberkovou velkou zálibou bylo také cestování. Roku 1786 podnikl se svým bratrem Kašparem cestu do Švýcar. Spolu s nimi cestoval také hrabě Thun⁸⁸ a rakouský velvyslanec v Řezně hrabě Seilerna⁸⁹. Na cestu se vydali 3. července přes Mnichov, Memmingen, Lindau a Bregenz. Dále pak přes Zug a Grundelwald do Bernu, Curychu, Schaffhausenu a Kostnice. Při této cestě seznamoval Jáchym svého mladšího bratra s mineralogickými zvláštnostmi.⁹⁰

Dne 10. května 1792 se Jáchym Šternberk vydal na studijní cestu do Švédska a Ruska spolu s Josefem Dobrovským. Tato cesta byla financována z Královské učené společnosti, která díky proslovu Dobrovského⁹¹ získala od krále Leopolda II. 6000 zlatých pro svůj rozvoj. Dobrovský získal z této částky 1000 zlatých na vědeckou cestu do Švédska, kam se vydal prohlédnout knihovny a hledat v nich české památky, které Švédové odvezli během třicetileté leté války. Jáchym se zase zaměřil na stránky přírodovědné. Jejich cesty se tak rozešly již v Lübecku. Šternberk procestoval evropskou část Ruska.⁹²

Po návratu vydal Jáchym Šternberk o této cestě dvě knihy. Znamějším je *Bemerkungen über Russland auf einer Reise gemacht im Jahre 1792 u. 93. mit statistischen und meteorologischen Tabellen von Joachim Grafen von Sternberg 1794*. Druhý cestopis nese název *Reise von Moskau über Sophia nach Königsberg mit einer kurzen Beschreibung von Moskau nebst meteorologischen und mineralogischen Beobachtungen...* První cestopis je větší rozsahem a obsahuje řadu statistických tabulek, které se týkají např. ruského obchodu. Druhý cestopis je doplňkem k prvnímu.⁹³

Na svých cestách si Šternberk všímá i života selského lidu. Je velice překvapen nízkou úrovní selského hospodářství v severním Rusku a velice nelibě také nesl obchodování s mladými děvčaty. Ve svých dopisech popisuje i ruskou chatu a také to, že dívky na severu jsou ošklivější než dívky na jihu. Věnuje se také ruskému obchodu, velmi podrobně také popisuje Petrohrad a jeho veřejný život. Několik stránek věnuje Šternberk popisu

⁸⁸ Hrabě Leopold Leonhard Raymund Thun-Hohenstein (1748 - 1826) byl český šlechtic a duchovní. V roce 1796 se stal pasovským biskupem. Byl posledním tamním biskupem, kterému náležel knížecí titul.

⁸⁹ Christian August von Seilern (1717 - 1801) byl rakouský diplomat a státník. V letech 1779 – 1791 byl předsedou nejvyššího soudu.

⁹⁰ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 24.

⁹¹ Josef Dobrovský pronesl při příležitosti korunovace Leopolda II, českým králem svoji řeč „O oddanosti slovanských národů arcidomu rakouskému.“

⁹² HANUŠ, J. *Národní museum a naše obrození*, s. 177 – 178.

⁹³ FRANCEV, Vladimír. *Cesta J. Dobrovského a hr. J. Sternberka do Ruska v letech 1792 – 1793*. Praha: Česká grafická unie a. s., 1923, s. 17 – 18.

Moskvy, kde jej překvapila chudoba hned vedle bohatství. Podává i popis Kremlu. Prohlédl si také univerzitu a gymnázium.⁹⁴

Šternberk plánoval, že podnikne cestu přes celé Rusko a Kjachtu do Číny. Tato cesta mu však nebyla umožněna, protože si během svého pobytu v Rusku nezískal důvěru ani pochopení pro své vědecké plány. Šternberk proto 15. dubna opouští Moskvu a vydává se zpět do Čech.⁹⁵

V podzimních měsících roku 1805 se opět se svým bratrem vydal prozkoumat Šumavu. V roce 1808 společně z rakouského Klagenfurtu a Villachu podnikali exkurze do alpských údolí. Jejich cesta vedla do Korutan, Štýrska, Horního Rakouska a Čech.⁹⁶

Poslední roky svého života v létě cestoval a zimu trávil ve svém bytě ve Vídni. Jáchym Šternberk zemřel náhle dne 18. srpna 1808. Otázkou zůstává, kde je pohřbený, protože šternberskou hrobku nechal nedaleko od Březiny, ve vesnici Stupno, postavit až po jeho smrti Kašpar Maria Šternberk. V úvahu přicházejí Radnice, kde byla podle životopisu Kašpara Maria Šternberka pohřbena jejich matka.⁹⁷ V lodi radnického farního kostela je na dlažbě náhrobní kámen, ale nápis na něm je zcela nečitelný již od roku 1900.⁹⁸ Navíc Josef II. zakázal v roce 1782 pohřbívání v kostelních kryptách. Je ale možné, že zákaz nebyl dodržován.

⁹⁴ FRANCEV, V. *Cesta J. Dobrovského a hr. J. Sternberka do Ruska*, s. 25 – 38.

⁹⁵ Tamtéž, s. 38 – 44.

⁹⁶ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 85.

⁹⁷ Tamtéž, s. 34.

⁹⁸ PODLAHA, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. stol. IX, politický okres rokycanský*. Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900, s. 36.

4 Panství Březina

4.1 Vrch Hradiště

Obec Březina se nachází v Plzeňském kraji zhruba 7 km severně od města Rokycany. První zmínka o obci pochází z roku 1379, ale historie této oblasti sahá mnohem dál.⁹⁹

Na nedalekém vrchu Hradiště, stoupajícím do nadmořské výšky 619 m, bylo doloženo slovanské osídlení z 8. – 10. století, z doby hradištní. Jedná se tedy o jeden z nejstarších opěrných bodů Slovanů na západě Čech. Hradiště zaujímá oválnou plochu 1,44 ha, opevněnou mohutnými valy (viz příloha č. 14) nasypnými z kamene a dosud 5 – 6 metrů vysokými.¹⁰⁰ Vnitřní val je vystavěn z nestejně velkých kamenů břidlice křemenité a na jihovýchodní a severovýchodní straně vedou do hradiště dva vchody chráněné zaoblenými výběžky valu, kudy prochází hradištěm cesta. V centrální části hradiště pak byly rozpoznány stopy po přítomnosti stavby o rozměrech 16 x 8 m.¹⁰¹ Podloží vrchu tvoří ordovické křemence, jak bylo zjištěno geologickým průzkumem v roce 1960. Pracovníci Západočeského muzea zde provedli výzkum v roce 1956. Nalezena zde byla sídlištní zlomková keramika starší a střední doby hradištní, středověká keramika a zvířecí kosti. Slovanská keramika zahrnuje asi 32 zlomků okrajů, přes 100 střepů s výzdobou a zlomky bez výzdoby ze dna nádob, které byly většinou hrncovitých tvarů.¹⁰² Další výzkum zde byl proveden v roce 1988. Dne 23. dubna byla na jihozápadě hradiště položena sonda velikosti 2x2 metry. Sonda byla položena do míst, kde archeologové očekávali vnitřní příkop. Nejednalo se však o příkop, ale o splachy za valem. Splachové vrstvy obsahovaly mazanici, keramiku, značné množství kovářské strusky, zlomky železných předmětů a uhlíky. Z nalezených střepů se podařilo slepit nádobu menší velikosti. Tento výzkum prováděl pan Jaroslav Bašta a Dara Baštová.¹⁰³

Hradiště sousedilo těsně se Šternberkovým zámekem, jehož zahrada přechází v oboru, do které je vrch zahrnut. Byl to nejspíše právě Kašpar Maria Šternberk, kdo si povšiml starých

⁹⁹ Březina historie. [online]. Dostupné z [www:<http://www.obecbrezina.eu/brezina/historie.html>](http://www.obecbrezina.eu/brezina/historie.html). [cit. 18.3.2012].

¹⁰⁰ SKLENÁŘ, K. Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavníkovy říše.“ In *Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XVI*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2002, s. 168.

¹⁰¹ WOCEL, Jan Erazim. Keltické ohrady. *Památky archeologické*. 1865, roč. VI., č. 1, s. 257 – 258.

¹⁰² *Výzkumy v Čechách 1969*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1972, s. 18 – 22.

¹⁰³ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, odd. evidence, dokumentace a informačních systémů (dále jen NPÚ Plzeň), fond Březina, O nálezu.

kamenných valů. Prvenství v tištěné informaci ale patří radnickému faráři a významnému básníkovi tehdejší doby Antonínu Jaroslavu Puchmajerovi, který věnuje poslední svazek Nových básní Kašparu Šternberkovi a přitom obdivuje jeho zámek na Březině, který stojí „u paty hory lesnaté, Hradisštěm (zříceninami, památkou snad Markomanů) znamenité“. Do archeologie bylo Hradiště uvedeno díky Šternberkovi, který začal spolupracovat s Václavem Paukem¹⁰⁴ a Kalinou z Jäthensteinu.¹⁰⁵

Kalina při svých venkovských pobytech navštěvoval Březinu se zvíkovským farářem, později známým archeologem Václavem Krolmusem a na Hradišti několikrát společně kopali. Poprvé se tak stalo 12. června 1832 a práce pokračovaly až do roku 1834. Byl prozkoumán kamenný čtvercový základ stavby a získáno množství zvířecích kostí a střeptů obětních nádob.¹⁰⁶

Kalina pak lokalitu a výsledky těchto akcí popsal a vyobrazil v prvním soupisu archeologických památek a nálezů v Čechách. Kresby na tabulkách této knihy jsou jediným dokladem o nálezech, které si Šternberk a Kalina rozdělili. Šternberkova kolekce byla uložena v knihovně na Březině a v roce 1949 byla převzata muzeem v Rokycanech, Kalinova sbírka byla odkázána Národnímu muzeu, do kterého byla předána roku 1851, ale to už byly nálezy z Hradiště smíchány s jinými.¹⁰⁷

V roce 1837 pak Kalinův přítel Karel F. Brantl,¹⁰⁸ silniční inženýr z Doks a aktivní milovník českých hradů, zhotovil první plán Hradiště a jeho valů.¹⁰⁹

Dne 31. srpna 1840 vystoupil Kalina na Hradiště znovu v doprovodu Pauka a žitavského děkana CH. A. Peschka. V tento den objevili na severovýchodní straně hradiště význačný kámen, který vyčníval mezi jinými, ohrazujícími okrouhlé místo o průměru asi 15 kroků a dosahujícími asi 60 cm výšky. Větší kámen byl vztyčen na východní straně a

¹⁰⁴ Václav Pauk byl ředitelem radnického panství a šternberského dolování na něm. Na Březině byl správcem, mimo hornictví se také zajímal o chemii a meteorologii a byl členem vlastenecko – hospodářské společnosti.

¹⁰⁵ SKLENÁŘ, K. *Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavnickovy říše“*, s. 168. Kalina z Jäthensteinu byl zámožným pražským advokátem měšťanského původu a majitelem nedalekého statku Zvíkovce a od roku 1831 sekretářem Královské české společnosti nauk. Spolupracoval s Václavem Krolmusem a tato spolupráce vedla ke vzniku první knihy, která byla věnovaná archeologickým nalezištím v Čechách – *Böhmens heidnische Opferplätze*.

¹⁰⁶ SKLENÁŘ, K. Kašpar Šternberk a česká archeologie. *Časopis Národního muzea řada historická*. Praha: Národní muzeum v Praze, 1989, s. 119.

¹⁰⁷ SKLENÁŘ, K. *Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavnickovy říše“*, s. 169.

¹⁰⁸ Karel F. Brantl se narodil roku 1804 a byl technik, litograf a kreslíř.

¹⁰⁹ SKLENÁŘ, K. *Kašpar Šternberk a česká archeologie*, s. 119.

podle Kaliny byl hladce kamenicky opracován. Tvar průřezu měl komolým kuželem, horní vodorovná hrana byla asi 40 cm dlouhá.¹¹⁰

Kalina i Pauk se snažili Hradiště historicky zakotvit v raně středověké topografii Kosmovy kroniky. První myšlenka o tom pochází z dopisu od Pauka, který napsal Kalinovi 29. srpna 1839. V tomto dopise nabádá Kalinu, aby si přečetl Kosmovo umístění pomníku kněžny Kazi: „*Vezměte si k ruce svého Kosmu a čtěte o pomníku kněžny Kazi prope fluvium Misam, in monte Ossiek, qua itur via ex Raconicensi in Bechinensem provinciam – a připusťte, že Vás tak jako mne může svést k tomu, abyste hledal tento pomník na Osecké hoře, totiž na hoře Hradišti. Hlavní cesta z Rakovnického kraje může nyní vést přes Liblín či Zvíkovec a nemohla být jiná, neboť napravo ani nalevo není žádná prakticky použitelná cesta, a v obydleném okolí není žádná vyšší hora. Část vrchu Oseka, který mohl teprve později díky svým valům získat jméno Hradiště, se dodnes nazývá Plecháč¹¹¹ (holý vrch) – ta mohla být odlesněna, když se hlouběji v údolní kotlině mýcením lesů na úrodnější půdě šířila kolonie Osek.*“¹¹²

Kalina přijal Paukův názor za svůj a v souvislosti s výše zmíněným nápadným kamenem hledal Kazin hrob přímo na Hradišti. Později však uvažoval důkladněji a došel k závěru, že Kazina mohyla na Hradišti být nemůže, i když nebude daleko od něj. Později celou tuto problematiku zformuloval do textu, s nímž 7. ledna 1841 vystoupil na schůzi historického sboru Královské české společnosti nauk v Praze. Přednáška byla vyslechnutá Palackým, Jungmannem a dalšími členy a možná i pod vlivem této přednášky byl Kalina o dva týdny později zvolen ředitelem učené společnosti.¹¹³

Kulturní zajímavostí tohoto vrchu je, že právě pod ním měl chatu Král komiků Vlasta Burian. Dnes zde nalezneme vyhlídkový altánek (viz příloha č. 15), který byl obnoven podle původní dochované dokumentace roku 1998.

4.2 Hrad Březina

Nad vesnicí Březinou se na skalnatém ostrohu tyčí zřícenina hradu Březiny (viz příloha č. 11). Hrad stojí jižně od zámku na okraji zámeckého parku. První zmínka o něm pochází

¹¹⁰ SKLENÁŘ, K. *Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavnickovy říše“*, s. 170.

¹¹¹ Plecháč je lesík pod Hradištěm, mezi silnicí Rokycany – Radnice.

¹¹² SKLENÁŘ, K. *Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavnickovy říše“*, s. 171. Obec osek se nachází asi 3,5 km od Březiny.

¹¹³ Tamtéž, s. 171- 172.

z roku 1389, kdy je za jeho majitele označován Jindřich z Elstrberka. Ten byl zřejmě i zakladatelem hradu. Byl mocným pánem a vlastníkem několika panství, například Plané, Žlutic nebo Spáleného Poříčí. Po Jindřichovi získává hrad v roce 1398 Jan Žid z Vetlé, který byl patronem kostela ve Lhotě. Roku 1404 kupuje Březinu Václav ze Švamberka, po něm následuje Něpr Duc z Vařin a jeho synové Harant a Otík. Něpr Duc z Vařin byl horlivým příslušníkem katolické jednoty Plzeňského kraje. Jeho synové vládli na Březině až do roku 1498 a k panství náležely vsi Volduchy, Kříše, Stupno, Chomle a pustá ves Darov. Po jejich smrti Březinu získává Zbyněk z Buchova, který ji roku 1499 prodává Bohuslavovi ze Svinař. Ten byl roku 1482 zvolen římskou stranou do sboru 20 osob, kteří se měli následující rok v Praze domluvit na prostředcích, kterými by sjednali a zachovali mír mezi oběma stranami, římskou a kališnickou.¹¹⁴ Jeho syn Jiřík hrad prodává roku 1520 Kateřině ze Slatiny, jejíž manželem byl Drslav Černín z Chudenic, který se mezi léty 1524 – 1531 nazývá pánem na Březině. Rodu Černínům z Chudenic patří panství až do roku 1576. V tomto roce je hrad prodán Jeronýmovi Hrobčickému z Hrobčic a na Manětíně. Jeroným byl velmi dobrý hospodář a panství rozšířil koupí Hartenštejna a dalších statků. Zanechal po sobě pět synů, z nichž Ludvík brzy zemřel. Ostatní synové si roku 1606 rozdělili statky čtyřmi díly. Zdislav Albrecht získal Manětín, Karel Vratislav se stal pánem na Krašově a Slatině, Ferdinand obdržel Hartenštejn a Jan Vilém Březinu. Jan Vilém však nebyl dobrým hospodářem a tak se hrad dostává do rukou jeho předního věřitele Jana z Klenové, Janovic a na Žínkovech, tehdy nejvyššího písaře Království českého.¹¹⁵ Janův syn Vilém Březinu spolu s Darovou a Osekem roku 1628 prodává Lidmile Příkladovské, která hrad odkázala svému manželovi Petru Jiřímu z Příkladovic. Ten byl císařským radou, komořím, místodržícím a soudcem zemským. Od roku 1633 také podkomořím věnných měst. Petr z Příkladovic statky značně zadlužil, takže jeho dcery musely panství roku 1642 prodat.¹¹⁶

V tomto roce se také dostupná literatura k tématu neshoduje. V rukopisu Josefa Hyláka se dozvídáme, že dcery Petra z Příkladovic prodaly Březinu s ostatními vesnicemi zpět své matce Ludmile Elišce z Příkladovic, jejímž třetím manželem se stal Petr Pavel Malovec z Chýnova. Dcery si ponechaly si pouze Žďár.¹¹⁷ V Hradech, zámcích a tvrzích Království českého od Augusta Sedláčka se naopak píše, že Lidmila Příkladovská rozená z Kokořova

¹¹⁴ HYLÁK, Josef. *Příspěvky k dějinám okolí města Radnic*. Nevydáno 1916, s. 28.

¹¹⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII*. 3. vyd. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-85794-84-5, s. 258.

¹¹⁶ HYLÁK, J. *Příspěvky k dějinám okolí města Radnic*, s. 31.

¹¹⁷ Tamtéž.

odkázala statky před svou smrtí manželovi, Petrovi Jiřímu z Příchovic. Ten statky zadlužil a jeho dcery je poté prodaly Petrovi Pavlovi Malovci z Chýnova a jeho manželce opět pojmenované Lidmile Elišce rozené z Kokořova.¹¹⁸

Nový majitel přikoupil roku 1651 Přívětice a Radnice a vytvořil radnické panství. Po jeho smrti se roku 1661 o panství dělí jeho synové František Přibík, který dostal Osek a Ferdinand Antonín získal Radnice a Přívětice. Březinu získala do vlastnictví Ludmila Eliška. V tomto roce je hrad již uváděn jako zpustlý a začíná jeho přeměna na zříceninu. Ludmila Eliška spolu s Ferdinandem Antonínem prodala své díly panství roku 1673 Maximiliánu Ferdinandovi Boryňovi, rytíři ze Lhoty. Ten později přikoupil ještě Radnice a Přívětice a panství radnické tak bylo znovu spojeno. Boryně zemřel 7. ledna 1675 a byl pochován v chrámu sv. Václava v Radnicích. Protože zemřel bez závěti, vdova po něm, Johanka Maximiliana, prodala panství dceři Marii a jejímu manželovi Innocentovi Ferdinandovi.¹¹⁹ Dalším majitelem panství se stal Kryštof Jindřich Vinkler z Heimfeldu, který statky koupil roku 1698. Po jeho smrti získala panství do držení jeho manželka, Lidmila Konstancie, která jej roku 1730 odkázala svému, podle pana Sedláčka strýci, Janovi Václavovi z Bubna a z Litic. Podle pana Hyláka se ale jedná o synovce. V roce 1758 pak bylo panství koupeno Janem ze Šternberka a v držení Šternberků zůstává dodnes.¹²⁰

4.2.1 Uspořádání hradu

Hrad Březina svým uspořádáním patří mezi hrady s obytnou věží. Byl původně dvojdílný a na severovýchodě se rozkládalo předhradí. Zde jsou patrné základy obdélníkové stavby. Podle starších popisovatelů tu v 19. století stávala sýpka. Samotný hrad stál o něco výše a od předhradí byl oddělen příkopem vylámaným ve skále, ke které vede upravená pěšina se schůdky z roku 1810. Jedinou zachovanou stavbou hradu je obdélná věž o stranách 12 x 9 metrů, se zdí silnou 2 metry. Věž byla původně dvoupatrová a obě vnější nároží má důsledně zaoblena. V jihovýchodní stěně si můžeme všimnout okenního otvoru. Dodnes má okno původní klenbu ve tvaru lomeného oblouku. Od věže vybíhá k severovýchodu

¹¹⁸ SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII*, s. 258.

¹¹⁹ HYLÁK, J. *Příspěvky k dějinám okolí města Radnic*, s. 33 - 34.

¹²⁰ Tamtéž, s. 36.

skalnatá šíje až k okraji příkopu, která byla ve středověku jedinou komunikací do jádra hradu. V těchto místech, které obklopovaly hradební zdi, se nacházela brána. Na severozápad od věže se rozprostíralo nepravidelné nádvoří uzavřené hradbou s ochozem.¹²¹

Na počátku 19. století zdědil hrad po své matce Jáchym ze Šternberka a nedaleko něj začal budovat zámek. Na stavbu zámku byl odvezen i kámen ze zřícených hradeb středověkého hradu. Ušetřena zůstala jen trojice stěn obytné věže. Po Jáchymově smrti jeho bratr Kašpar nechal v roce 1810 nově postavit z cihel čtvrtou stěnu. Ve zbylých stěnách nechal prolomit dvě nová okna s gotickými záklenky a hradní zřícenina se začala měnit na zahradní salonek (viz příloha č. 12), který byl součástí rozlehlého parku kolem nového zámku. Vnitřek věže byl obezděn cihlami a v rohu bylo zřízeno točité schodiště na vyhlídku s cimbuřím, které se táhlo nad nově postavenou severozápadní stěnou. V této stěně byla také prolomena tři vysoká goticky klenutá okna. Prostřední z nich sloužilo jako vchod. Při těchto úpravách úplně zmizel vzhled středověké věže. Byly vybudovány také dvě komůrky zapuštěné ve zdích hradu. Pravá sloužila jako prevet, protože je zde v podlaze veden kanalizační odpad a také zde nalezneme malé větrací okénko. Levá komora pak sloužila jako kuchyňka, protože byla vybavena komínem a výklenkem pro ohniště.¹²²

4.2.2 Záchrané práce v letech 2000 – 2002

Na záchraně této památky se v letech 2000 – 2002 podíleli pracovníci Státního památkového ústavu Plzeň, oddělení kultury OkÚ Rokycany a pracovníci Správy Šternberského majetku v čele s ředitelem Ing. Jiřím Trávníkem. Plány původního hradu se však nedochovaly a tak se dnešní majitel Zdeněk Šternberk rozhodl obnovit hrad alespoň jako zahradní salon, jehož plány se po Kašparu Šternberkovi z části dochovaly. Oprava začala dostavbou zříceného severozápadního průčelí.¹²³ V rámci úprav se dozdívaly rohy a oblouky a dělala se izolace zdiva, aby se předešlo zatékání. Bylo potřeba zajistit, aby izolace nikde nekoukala a aby završení zdí vypadalo zubatě jako zřícenina. Probíhalo také zastřešení objektu. Střecha se zavěsila pouze mezi vnitřní zdi. Věčko střechy zdi

¹²¹ WETTENGL, Libor. Hrad Březina. *Hláška: Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka*, 1994, roč. 5, č. 2, s. 13 - 14.

¹²² WETTENGL, L. *Hrad Březina*, s. 16.

¹²³ NOHÁČOVÁ, Arnoštka. Proměny hradu Březiny. *Hláška: Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka*. 2001, roč. 12, č. 3, s. 46.

nepřevýšilo, bylo zasazeno vrcholem dolů a mírně sešikmeno, aby tímto žlabem stékala voda, která se otvorem v zadní stěně dostane ven. Dláždění bylo provedeno z pálených šestibokých prvků, které vidáme na hradech.¹²⁴

4.3 Zámek

Zámek (viz příloha č. 6) byl vystavěn Jáchymem Šternberkem mezi léty 1790 - 1808. Původně to byly dvě samostatné budovy, které byly později spojeny v celek empírového slohu.¹²⁵ Dnešní podoba zámku je základní z přelomu 18. a 19. století, ale v interiéru došlo k podstatným změnám v průběhu 19. a 20. století, což bylo dáno tím, že v zámku sídlilo Lesnické odborné učiliště.

Z pamětí Kašpara Marii Šternberka se dozvídáme, že jeho bratr Jáchym si našel pěkné místo na stavbu svého domu. Místo se nacházelo mezi lesy, které Jáchym přeměnil na zahradu, a mělo hezký výhled. Jáchym Šternberk si nejprve postavil malý dřevěný domek, a pak teprve začal se stavbou kamenného. Díky jeho časté nepřítomnosti na Březině, dokončil stavbu až v posledních letech svého života a zámek již nestihl vybavit nábytkem. To za něj po jeho smrti převzal bratr Kašpar, který se také ihned pustil do vytváření zahrady sázením nových rostlin.¹²⁶

V literatuře se běžně uvádí, že stavbu zámku započal Jáchym, ale dokončil ji až Kašpar Maria. Z pamětí Kašpara Marii je ale zřejmé, že on zámek pouze vybavil nábytkem. O tom, že by se podílel na dostavbě zámku, zde zmínka není.¹²⁷

Zámek je zděná, jednopatrová budova, složená ze středního, převýšeného a širšího obdélného traktu a přiléhajících nižších obdélných křídel. Vstupní průčelí tvoří boční hladká křídla, která jsou členěna patrovou a korunní římsou o šesti okenních osách. Ve čtvrté ose se nachází vstupní pravoúhlý portál s kamenným ostěním a segmentovaným nadsvětlíkem. Ústřední trakt je o devíti okenních osách a je členěn pásovou rustikou a nepatrně zvýrazněn vystupujícím rizalitem v šíři pěti okenních os. Okna jsou novodobá, pravoúhlá se štukovými rámy a rovnými římsami. Střechy jsou valbové a kryté alukrytem.

¹²⁴ ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. Salon na Březině už není ruinou. *Rokycanský deník*. 12.9.2001, roč. 10, č. 213, s. 15.

¹²⁵ CEJP, Karel. *Kašpar Sternberg a jeho Březina*. Praha: Muzejní spolek, 1938, s. 2.

¹²⁶ STERNBERG, K. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg*, s. 86.

¹²⁷ Tamtéž.

Zahradní průčelí je členěno shodně, pouze první osový portál je s dvoukřídlymi dveřmi a terasou. Místnosti v přízemí i patře jsou plochostropé. Ve středním traktu se nachází vestibul s nástupním, dvakrát zalomeným dřevěným schodištěm a v bočních traktech se nacházejí komunikační točitá schodiště.¹²⁸

Zámek vlastnili Šternberkové do roku 1949. Po znárodnění bylo na zámku umístěno lesnické učiliště, které zde sídlilo do roku 2002. Rodině Šternberků byl navrácen roku 1990 a jeho současným majitelem je Zdeněk Šternberk.¹²⁹

4.4 Park

Park (viz příloha č. 9) je o rozloze asi 20 ha a na východní straně plynule přechází v les. Šternberk zde nechal vysázet řadu cizokrajných dřevin. Botanickou zahradu založil Šternberk na západním svahu hradiště a zacházela až za pozůstatky hradu. Park byl zakládán podle plánu znamenitého zahradníka z Benátek, Sylva. V zahradě bylo pěstováno mnoho nejvzácnějších stromů a keřů ze Severní Ameriky, ale také nejrůznější tropické rostlinstvo starého i nového světa a nejrůznější plodiny z Austrálie, Jižní Afriky i Indie. Podle katalogu semen z roku 1817 zde bylo již 1354 položek. Ze vzácných stromů zde Šternberk vysázel například jinan dvoulaločný, nahovětvec, jasan manový, kaštan jedlý, různé druhy dubů. Z jehličnatých stromů tu rostly hodně tůje, kryptomerie a další běžnější stromy, avšak velmi staré. Hodně oblíbené byly na Březině také růže, proto se jí říkalo Rosenberg.¹³⁰

Roku 1929 bohužel udeřily velké mrazy, které zničily většinu rostlin. Z rozsáhlého arboreta zbyly dodnes buky, z nichž stáří některých se odhaduje na 400 – 500 let. Ten největší z nich je spojen s pověstmi o Goethově přítomnosti. Podle jedné z nich pod zmíněným bukem Goethe rád sedával a rozmyšlel. Jedná se však pouze o pověst, protože

¹²⁸ NPÚ Plzeň, Evidenční list nemovité památky, číslo rejstříku 17789/4 – 2438.

¹²⁹ Zdeněk Šternberk se narodil 15. srpna 1923 v Praze jako nejstarší syn Jiřího Šternberka a jeho manželky Kunhuty hraběnky Mensdorff-Pouilly. Aktivně se účastnil druhého a třetího odboje a z politických důvodů nebyl po Druhé světové válce připuštěn k promoci na právnické fakultě. Působil z donucení jako agent StB. V roce 1968 emigroval do Vídně, kde pracoval v potravinářském průmyslu. Do Čech se vrátil v roce 1989 a o tři roky později restituoval hrad Český Šternberk. Prezidentem republiky byl v roce 2005 vyznamenán medailí Za zásluhy II. stupně.

¹³⁰ CEJP, K. Kašpar Šternberg a jeho Březina, s. 2.

Goethe nikdy osobně Březinu nenavštívil. Dále také různé druhy jasanů, kaštany, jinany, trnovníky, platany, tuje, modříny a jiné dřeviny.¹³¹

4.5 Kaple

Kaple (viz příloha č. 10) stojí jihovýchodně od zámku při východním okraji areálu. Stavba je zděná z kamene, neomítaná, obdélného půdorysu se čtverhrannou věžičkou, která je přistavěna k zadní stěně. Na bočních stěnách kaple jsou dvě okenní osy. Okna jsou zaklenutá půlobloukem a jsou v nich vestavěné mříže. Vstup do kaple je také zaklenutý půlobloukem a přístupný po čtyřech schodech. Vrata jsou dřevěná s kalsovitě uspořádanými prkny v dřevěném rámu a panty se zdobným kováním. Střecha je směrem ke vstupu valbová s vikýřem, který je sedlovitě zastřešený a který má v čele kulatý otvor. Krytinou jsou tašky a hřebenáče. Věž má v patře tři okénka a v přízemí jedno zazděné okno.¹³²

V dobách, kdy zámek patřil Odbornému lesnickému učilišti, sloužila kaple učňům jako posilovna. Proto i ona, stejně jako původní hrad, prošla opravou. Strhl se komín, který byl přistavěný zvenku kvůli vytápění. Měnit se musela i dlažba, protože ta původní byla překryta dlaždicemi a linem, což způsobilo její plesnivění. Kolem budovy se dělalo odvodnění. Kaple si vyžádala také nová vrata. Vnitřní zařízení se nedochovalo vůbec. Lavice spolu s vraty zhotovil Jan Jager, který byl v zámku zaměstnaný jako údržbář. Oltář je dovezený z Liblína a Křížová cesta sem byla přemístěna z Českého Šternberka.¹³³

4.6 Hrobka Šternberků ve Stupně

Hrobka rodiny Šternberků (viz příloha č. 16) se nachází nedaleko od Březiny, ve vesnici Stupno. Hrobku nechal na Stupenském hřbitově postavit roku 1808 Kašpar Maria Šternberk a to tak, aby z ní bylo vidět na zámek. Je tvořena v přízemí prostornou kaplí a kryptou s ostatky pěti příslušníků šlechtického rodu. Roku 1830 tu byla pohřbena jako

¹³¹ CEJP, Karel. Ze života a díla Kašpara Marii Šternberka. In *Minulostí Radnicka*. Radnice: Městské muzeum, 1972, s. 45.

¹³² NPÚ Plzeň, Evidenční list nemovité památky, číslo rejstříku 17789/4 – 2438.

¹³³ ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. Sternbergové opravují památky. *Rokycanský deník*. 4.11.2000, roč. 9, č. 257, s. 16.

první hraběnka Aloisie a po ní další čtyři rodinní příslušníci: Kašpar, Terezie rozená Stadionová, Zdeněk a Alois.¹³⁴

Hrobka je půlkruhově uzavřená, zděná a omítnutá. V průčelí se nachází portikus se čtyřmi iónskými sloupy, který nese hladké kladí a trojúhelníkový štít. Vstup je pravoúhlý. Boční stěny člení pouze profilované kladí s vysazenou římsou a kruhová okna.¹³⁵

V současné době je hrobka veřejnost nepřístupná. Jedinečnou příležitost podívat se do krypty s příslušníky šternberského rodu se veřejnosti naskytla v roce 2011, kdy byla hrobka k příležitosti 250. výročí od narození Kašpara Marii Šternberka pro zájemce na dva dny zpřístupněna.

¹³⁴ HAVRÁNEK, V. *Hrobka Šternberků přilákala stovky zvědavců* [online]. Dostupný z [www: <http://rokycansky.denik.cz/kultura_region/hrobkasternberkuprilakala20110707.html>](http://rokycansky.denik.cz/kultura_region/hrobkasternberkuprilakala20110707.html). [cit 8.9.2011].

¹³⁵ NPÚ Plzeň, Evidenční list nemovité památky, číslo rejstříku 17789/4 – 2438.

Závěr

Kašpar Maria Šternberk byl všestranným vědcem. Byl botanikem, geologem, meteorologem, paleontologem, zakladatelem paleobotaniky, výborným řečníkem, zkušeným cestovatelem a za svůj život dokázal shromáždit rozsáhlé sbírky zkamenělin, nerostů, herbářů a také knih. Jednoznačně patřil mezi přední osobnosti své doby, ovšem povědomí o něm je v současné společnosti velice nízké. Zřejmě proto, že se o něm ve školách neučí. To je pravděpodobně dáno tím, že Šternberkova doba je dobou vlastenectví, avšak on sám rozhodně nebyl prototypem českého vlastence. Šternberk totiž horlivě nebojoval o rodný jazyk a písemnictví, jak bylo v tehdejší době zvykem. To samozřejmě nahrávalo mnoha debatám na téma, zda byl Kašpar Maria Čech nebo Němec. Ano, Kašpar Maria nepsal svá vědecká díla česky, ale německy. Jeho hlavním cílem také nebylo bojovat o český jazyk. Šternberkova snaha byla vědeckým výzkumem působit na rozvíjení vědeckého bádání a hospodářského dění v českých zemích. Ostatně jeho snahy o založení muzea, které jsem popsala ve druhé kapitole této práce, samy hovoří o tom, jak významnou osobností byl pro Český národ. V Národním muzeu mu byla za zásluhy o českou vědu zřízena bronzová busta.

V Městském muzeu v Radnicích nacházejícím se v zámku, který zde Šternberkové nechali postavit, je Kašparu Šternberkovi věnována stálá expozice. Zde najdeme například kopii bysty z Národního muzea nebo jeho některá díla. Je po něm také pojmenováno náměstí v Radnicích. Co se týče Březiny, zámek byl Šternberkům navrácen do vlastnictví v roce 1900. Současný majitel Zdeněk Šternberk, provedl několik stavebních úprav na záchranu kaple a také původního hradu. Zámek ale prozatím dál chátrá. V roce 2011 se k příležitosti 250. výročí narození Kašpara Šternberka konal ve vesnicích, které dříve spadaly pod panství Radnice, cyklus několika přednášek o tomto velkém vědci. K této příležitosti byla zpřístupněna veřejnosti i krypta šternberské hrobky ve Stupně.

Summary

This work focuses on life of Gaspar Maria Sternberg, one of the leading personalities of Czech science. It mentions his most important scientific works and briefly describes branches that he devoted his work to. Next part of this work describes birth of the National Museum and its development in the upcoming years, when Gaspar Sternberg was the president of this institution. This part also contains a description of the library, which Gaspar Sternberg collected and afterwards dedicated its part to the Museum. Third part of the work is dedicated to Joachim Sternberg, brother of Gaspar, who was as well a scientist and architect of the castle in Březina. Castle in Březina is described in the last part of the work. Along with the castle, also historical places in its direct neighborhood are described. Original keep is described from its establishing to Sternbergs. Also rebuilding of the castle in 2001 is described here. The work further contains information about park around the castle, castle's chapel, tomb of Sternbergs in a village of Stupno and hill Hradiště, where Slavonic habitation from 8. – 10. Century was documented. Everything is focused mainly on connection of Gaspar Sternberg with these places.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Seznam pramenů

SOA Praha, fond Rodinný archiv Šternberků, Český Šternberk (1295) 1380 - 1924 (1952)

SOA Plzeň, fond Velkostatek Radnice 1682 - 1948

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, fond Šternberk Kašpar Maria hrabě 1805 – 1837

Národní památkový ústav Plzeň, evidenční listy nemovitých památek Březina u Rokycan

Radnické muzeum, muzejní expozice

STERNBERG, Kašpar. *Leben des Grafen Kaspar Sternberg von ihm selbst beschrieben*. Prag: F. Palacký, 1868, 242 s.

Seznam literatury

BUKAČOVÁ, Irena. Hrady a tvrze Rokycanska v díle Františka Alexandra Hebera. In *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka Rokycany*. Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, 2000, s. 11 – 15.

CEJP, Karel. Ze života a díla Kašpara Marii Šternberka. In *Minulostí Radnicka*. Radnice: Městské muzeum, 1972, s. 41 – 47.

CEJP, Karel. Kašpar Sternberg a jeho Březina. *Krása našeho domova*. 1938, roč. 30, s. 69 – 72.

ČERNÝ, Jan Matouš. *Museum království Českého: Stručná zpráva historická i statistická*. Praha: vl.n., 1884, 74 s.

ČUJANOVÁ – JÍLKOVÁ, Eva. *Výzkumy v Čechách 1975*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1975, s. 14.

- DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů*. Praha: Libri, 1999, ISBN 80 – 85983 – 62 – 1, 733 s.
- FRANTL, Ferdinand. Kašpar Šternberk a Národní muzeum. *Živa: časopis přírodnický*. 1961, č. 2, s. 43.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Praha: AKROPOLIS, 1992. ISBN 80-901020-3-4, s. 157-158.
- HANUŠ, Josef. *Národní museum a naše obrození I*. Praha: Národní museum, 1921, 364 s.
- HANUŠ, Josef. *Národní museum a naše obrození II*. Praha: Národní museum, 1923, 505 s.
- HAUBELT, Josef. *Kašpar M. Šternberk, přírodovědec a geolog*. Praha: Ústřední ústav geologický, 1988, 86 s.
- HAUBELT, Josef. Kašpar Šternberk a založení Národního muzea. *Přednášky z XXXII. běhu letní školy slovanských studií*. Praha: Univerzita Karlova, 1992, s. 127 - 135.
- HOFMAN, Karel. Jáchym a Kašpar Šternberkové. In *Sborník okresního muzea v Rokycanech*. Rokycany: Okresní muzeum v Rokycanech, 1988, s. 5 – 32.
- HOLMAN, Pavel; MAŠEK, Petr. Zámecká knihovna hrabat ze Sternbergu ze zámku Březina. In *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*. 1999, Sv. 11/1994, s. 180 – 187.
- HULAKOVSKÝ, Jan. Věnc na hrob Jeho Exc. Kašpara hraběte ze Šternberka. *Časopis Českého museum*. 1839, roč. XIII, s. 338 – 348.
- HVÍŽĎALA, Karel. Slavní předkové. *Mladá fronta Dnes*, 15, 2004, 15.VII, č. 163, s. B/6.
- HYLÁK, Josef. *Príspevky k dějinám okolí města Radnic*. Nevydáno 1916, s. 27 - 36.
- KUMPERA, Jan. Šlápěje milénia. Kašpar Maria ze Šternberka. *Plzeňský deník*, 10, 2001, 21. VII, č. 168, s. 25.
- KVAČEK, Jiří a kol. *Kašpar M. hrabě Sternberg, přírodovědec a zakladatel Národního muzea*. Praha: Národní muzeum, 1998. ISBN 80 – 7036 – 047 – X. 104 s.
- MAJER, Jiří. *Kašpar Šternberk*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80 – 200 – 0605 – 2. 227 s.

MAJER, Jiří. *Kašpar Šternberk*. Praha: Národní technické muzeum, 1994. ISBN 80 – 7037 – 034 – 3. 54 s.

MAJER, Jiří. Přátelství Kašpara Šternberka a Johanna Wolfganga Goetha. In *Minulostí západočeského kraje XXVII*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1991. ISBN 80 – 7088 – 061 – 9, s. 87 – 102.

MAJER, Jiří. Ke vztahům Kaspara hraběte Sternberga a Antonína Jaroslava Puchmajera. *Jeden jazyk naše heslo bud' I*. Radnice: Spolek divadelných ochotníků v Radnicích, 2001. s. 99 – 105.

MAJER, Jiří. K osobnosti Kašpara Marii hraběte Šternberka. *Muzejní a vlastivědné práce: Časopis přátel starožitností*. 1999, roč. 107, s. 129 – 134.

MALOCH, František. Okolí zámku na Březině u Radnic ve vzhledě botanickém. *Vesmír*. 1900, roč. 29, s. 171 – 174.

MAŠEK, Petr. Zámecké knihovny západních Čech. In *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka*, č. 15, Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, 2003, s. 43 – 54.

NĚMEJC, František. Základní myšlenka a význam práce Kašpara hraběte Šternberka v české paleobotanice. *Časopis Národního muzea*. Oddíl přírodovědný. 1939, roč. 113, s. 22 – 28.

NOHÁČOVÁ, Arnoštka. Proměny hradu Březiny. *Hláska: Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka*. 2001, roč. 12, č. 3, s. 46.

PAŠEK, Josef. 230 let od narození Kašpara Šternberka. *Radnice*, 1991, č. 1, s. 2 – 4.

POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech I*. Praha: Academia, 1977, s. 136.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti*. Praha: Paseka, 2001. ISBN 80 – 7185 – 399 – 2. s. 419.

SKLENÁŘ, Karel. Kašpar Šternberk a česká archeologie. *Časopis Národního muzea*. 1989, roč. 158, č. 3 – 4, s. 117 – 123.

SKLENÁŘ, Karel. Hradiště nad Březinou a první archeologická úvaha o hranicích „Slavníkovy říše“. In *Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XVI*. Plzeň: Západočeské muzeum, 2002, s. 167 – 181.

ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. Salon na Březině už není ruinou. *Rokycanský deník*. 12.9.2001, roč. 10, č. 213, s. 15.

ŠOPEJSTALOVÁ, Božena. Sternbergové opravují památky. *Rokycanský deník*. 4.11.2000, roč. 9, č. 257, s. 16.

TYWONIAK, Jiří. K spolupráci Kašpara Šternberka s německými přírodovědci. In *Minulostí západočeského kraje XXIX*. Ústí nad Labem: Albis international, 1994. ISBN 80 – 900 838 – 5 – 4. s. 191 – 243.

VENCL, Slavomír a kol. *Výzkumy v Čechách 1969*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1972, 258 s.

WETTENGL, Libor. Hrad Březina. *Hláska: Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka*, 1994, roč. 5, č. 2, s. 13 - 16.

Seznam internetových zdrojů

Caspar Maria von Sternberg. Kareš Ivo. [online]. Dostupné z www: <<http://www.kohoutikriz.org/priloha/sternb.php>>. [cit. 2012 – 03 - 09].

Kašpar Maria Šternberk. Dostupné z www: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200015-kaspar-maria-hrabe-sternberk/video/>>. [cit. 2012 – 03 - 13].

Gaspar Maria von Sternberg: otec Národního muzea. Novák Jan. [online]. Dostupné z www: <<http://www.novakoviny.eu/archiv/historie/243-kaspar-maria-hrabe-ze-sternergu/>>. [cit. 2012 – 03 - 13].

Homo botanicus: Šternberk, Kašpar Maria. Jana Möllerová. [online]. Dostupné z www: <<http://botany.cz/cs/sternberk/>>. [cit. 2012 – 04 - 03].

Význam a historie Národního muzea. [online]. Dostupné z www: <<http://www.nm.cz/Historie-NM/Instituce/>>. [cit. 2012 – 01 - 20].

Kašpar Maria Sternberg, Versuch einer geognostisch-botanischen Darstellung der Flora der Vorwelt. [online]. Dostupné z www: <http://www.geology.cz/aps/dvd_stbg/index.htm>. [cit. 2012 – 02 - 15].

Historie sopky Komorní Hůrka. [online]. Dostupné z www: <<http://komornihurka.eu/cs/historie/>>. [cit. 2012 – 02 - 13].

Zámek Březina. [online]. Dostupné z www: <<http://www.obecbrezina.eu/brezina/pamatky.html>>. [cit. 2012 – 01 - 10].

Historie. [online]. Dostupné z www: <<http://www.mestoradnice.cz/informace-o-meste/historie/>>. [cit. 2012 – 01 - 10].

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Kašpar Maria Šternberk

Zdroj: Homo botanicus: Šternberk, Kašpar Maria. Jana Möllerová. [online]. Dostupné z www: < <http://botany.cz/cs/sternberk/>>. [cit. 2012 – 04 - 03]

Příloha č. 2 – Kopie busty Kašpara Marii Šternberka

Městské muzeum Radnice

Foto: autorka

Příloha č. 3 – Vstupní lístek do musea Království českého k odhalení poprší Kašpara hraběte Šternberka dne 13. června 1868

Literárním archivu památníku národního písemnictví

Foto: autorka

Příloha č. 4 – Pojednání o bylinářství v Čechách

Městské muzeum Radnice

Foto: autorka

Příloha č. 5 – Úmrtní pokoj Kašpara Marii Šternberka na Březině

Městské muzeum Radnice

Foto: autorka

Příloha č. 6 – Fotografie zámku (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 7 – Fotografie zámku, přední strana (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 8 – Fotografie zámku, zadní strana (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 9 – Fotografie zámeckého parku (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 10 – Fotografie zámecké kaple (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 11 – Fotografie hradu (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 12 – Fotografie hradu, přední strana (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 13 – Fotografie Hradiště (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 14 – Fotografie hradištních valů (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 15 – Fotografie vyhlídkového altánu u Hradiště (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 16 – Fotografie Šternberské hrobky ve Stupně (2012)

Foto: autorka

Příloha č. 17 – Fotografie interiéru šternberské hrobky (2011)

Foto: autorka

Příloha č. 18 – Fotografie hrobu Kašpara Marii Šternberka (2011)

Foto: autorka

Příloha č. 19 – Pohled z hrobky na zámek (2012)

Foto: autorka

Přílohy

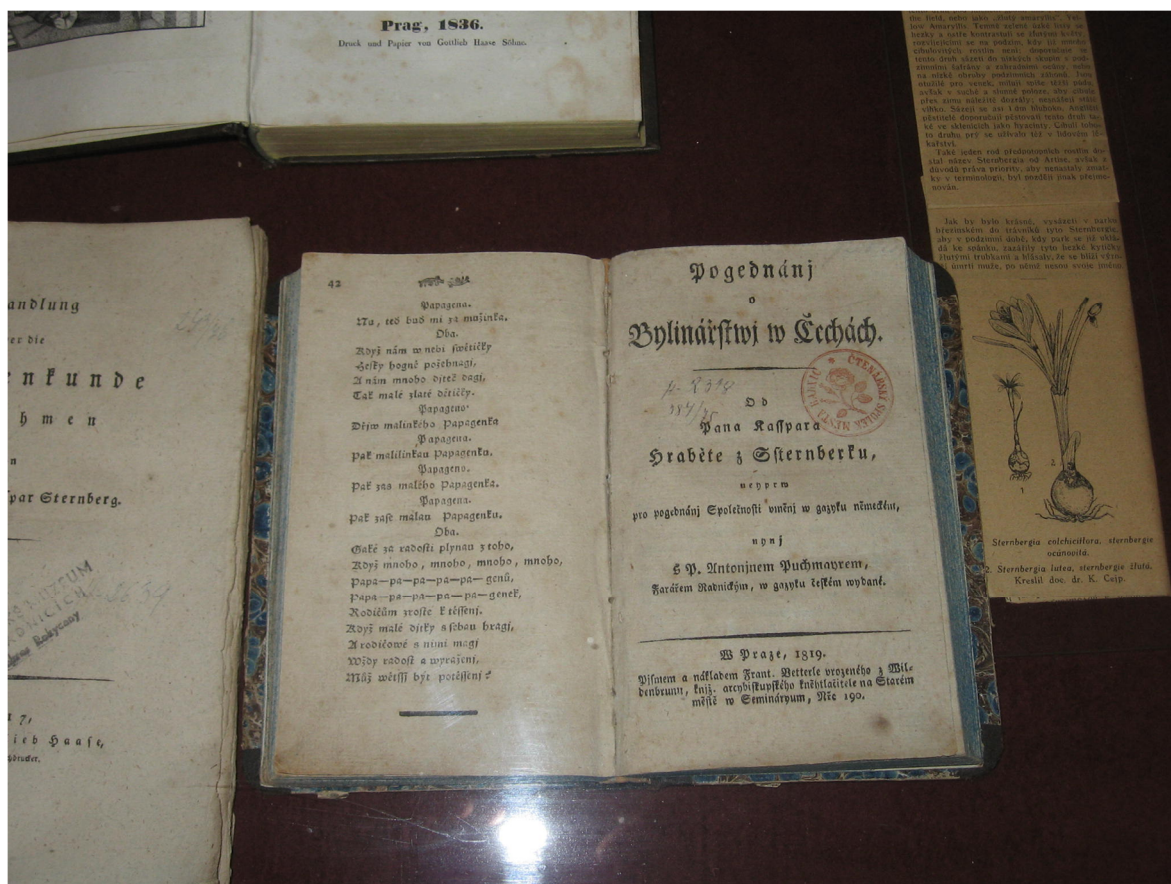
Příloha č. 1 – Kašpar Maria Šternberk

Příloha č. 2 – Kopie busty Kašpara Marii Šternberka uložená v muzeu v Radnicích

Příloha č. 3 – Vstupní lístek do musea Království českého k odhalení busty Kašpara hraběte Šternberka dne 13.6.1868

Příloha č. 4 – Pojednání o bylinářství v Čechách uloženo v muzeu v Radnicích

Příloha č. 5 – Úmrtní pokoj Kašpara Marii Šternberka na Březině

Příloha č. 6 – Fotografie zámku (2012)

Příloha č. 7 – Fotografie zámku, přední strana (2012)

Příloha č. 8 – Fotografie zámku, zadní strana (2012)

Příloha č. 9 – Fotografie zámeckého parku (2012)

Příloha č. 10 – Fotografie zámecké kaple (2012)

Příloha č. 11 – Fotografie hradu (2012)

Příloha č. 12 – Fotografie hradu, přední strana (2012)

Příloha č. 13 – Fotografie Hradiště (2012)

Příloha č. 14 – Fotografie hradištních valů (2012)

Příloha č. 15 – Fotografie vyhlídkového altánu u Hradiště (2012)

Příloha č. 16 – Fotografie Šternberské hrobky ve Stupně (2012)

Příloha č. 17 – Fotografie interiéru šternberské hrobky (2011)

Příloha č. 18 – Fotografie hrobu Kašpara Marii Šternberka (2011)

Příloha č. 19 – Pohled z hrobky na zámek (2012)